

بررسی راهبردهای کاهش فقر در روستاهای مناطق عشایری (مطالعه موردی: شهرستان باروق)

محسن آقایی هیر - استادیار گروه آموزشی برنامه ریزی روستایی، دانشکده برنامه ریزی و علوم محیطی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.
محمد ولائی* - دکتری گروه آموزشی برنامه ریزی روستایی، دانشکده برنامه ریزی و علوم محیطی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.

تاریخ دریافت: ۰۵ آبان ۱۴۰۰

تاریخ پذیرش: ۰۴ دی ۱۴۰۰

چکیده

مقدمه: فقر از دیرباز از بزرگترین مشکلات جوامع بشری بوده و واقعیتی اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی است که در حال حاضر نیز جامعه، علی‌رغم تحولات بسیار عظیمی که در زمینه‌های مختلف علوم روی داده، با آن روبرو می‌باشد و از اصلی‌ترین دغدغه‌های برنامه‌ریزان در مناطق روستایی در جهت نیل به توسعه پایدار به شمار می‌رود.

هدف پژوهش: مهمترین هدف این پژوهش بررسی راهبردها کاهش فقر در روستاهای مناطق عشایری شهرستان باروق می‌باشد.

روش‌شناسی تحقیق: از نظر هدف کاربردی و از لحاظ ماهیت و روش توصیفی-تحلیلی و برای گردآوری داده‌ها و اطلاعات از روش‌های کتابخانه‌ای و میدانی استفاده شد. در این پژوهش با انجام ۱۹ مصاحبه نیمه‌ساختار یافته مهمترین قوت‌ها، ضعف‌ها، تهدیدها و فرصت‌های شهرستان باروق شناسایی و سپس برای وزن‌دهی و رتبه‌بندی به هر کدام از عوامل داخلی و خارجی در ماتریس SWOT از نظرات ۱۲ نفر و برای اولویت بندی نهایی راهبردها از نظرات ۱۷ نفر از جامعه آماری استفاده شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها و اطلاعات از تحلیل SWOT و ماتریس برنامه‌ریزی راهبردی کمی (QSPM) استفاده گردید.

قلمرو جغرافیایی پژوهش: قلمرو جغرافیایی این پژوهش شهرستان باروق از توابع استان آذربایجان غربی است.

یافته‌ها و بحث: در شهرستان باروق راهبردهای سرمایه‌گذاری و توسعه صنایع پایین دست معدن و پتروشیمی و برندسازی صنایع دستی با میزان جذابیت ۲/۷۱ درصد، ایجاد و توسعه کسب و کارهای کوچک روستایی در بخش‌های اقتصادی (خدماتی، کشاورزی، صنعتی) با میزان ۲/۲۱، توسعه گردشگری باروق با تأکید بر بوم‌گردی با استفاده از تسهیلات دولتی و مشارکت بخش خصوصی با میزان ۲/۱۱ و تکمیل پروژه میانگذر میان‌دوآب به سرچم و در جهت توسعه گردشگری و دسترسی فضایی با میزان ۲/۰۵ درصد به‌عنوان مهمترین راهبردها شناخته شدند.

نتایج: نتایج نشان داد، توسعه صنایع پایین دست معدن و پتروشیمی و برندسازی صنایع دستی، ایجاد و توسعه کسب و کارهای کوچک، توسعه گردشگری با تأکید بر توسعه خانه‌های بوم‌گردی و ایجاد و توسعه کارگاه‌های فرآوری محصولات دامی (لبنیاتی) و توسعه دامپروری مهمترین راهبردهای کاهش فقر در مناطق روستایی و عشایری شهرستان باروق به شمار می‌روند.

کلیدواژه‌ها: فقر روستایی، مناطق عشایری، شهرستان باروق.

مقدمه

فقر واقعیتی اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی است که برای اولین بار در قرن نوزدهم زمانی که سه محقق شرایط زندگی افراد را در انگلستان مورد بررسی قرار می‌دادند، استفاده شد (Pham, 2017: 11). فقر و گرسنگی یکی از مبرم‌ترین و اساسی‌ترین مسائلی است که توسعه بسیاری از کشورها در سراسر جهان، به ویژه در مناطق کمتر توسعه با آن مواجه هستند. بانک جهانی، فقر را به عنوان یک مفهوم چندوجهی که شامل درآمد اندک و مصرف کمتر، پیشرفت تحصیلی ضعیف، ضعف بهداشتی و تغذیه‌ای، فقدان خدمات اولیه و محیط زندگی خطرناک و نامناسب از نظر زیستی و فعالیت، تعریف می‌کند (Adetoro et al, 2022: 2). همچنین، فقر نه تنها کمبود فاکتورهای اقتصادی (به خصوص درآمد، سرمایه، ثروت و ...) را شامل می‌شود و فراتر از مفهوم‌سازی محدود اقتصادی است (Haile et al, 2021: 2)، بلکه مقوله‌های از قبیل: از بین رفتن فرصت‌های شغلی و اشتغال مولد، بیکار شدن، عدم دسترسی به خدمات اجتماعی، مشکلات زیست‌محیطی، سیاسی، کالبدی، فرهنگی و سایر محرومیت‌ها و ... را در بر می‌گیرد (Liu et al., 2020: 2). سازمان ملل متحد نیز در توصیف فقر چنین بیان داشته که «فقر در شکل‌های مختلف از قبیل کمبود درآمد برای معیشت پایدار، گرسنگی و سوءتغذیه، بیماری و مرگ‌ومیر ناشی از آن، بی‌خانمانی، ناامنی، محرومیت و تبعیض اجتماعی نمود پیدا می‌کند. این پدیده همچنین خود را به شکل عدم توانایی برای مشارکت در فرایندهای تصمیم‌گیری در عرصه‌های فرهنگی، اجتماعی و مدنی به نمایش می‌گذارد» (Li et al, 2021: 943؛ آقایی‌هیرو و ولای، ۱۴۰۰: ۲). لازم به ذکر است، روش‌های مختلفی برای سنجش فقر به صورت مطلق و نسبی وجود دارد ولی در مجامع بین‌المللی، برای طبقه‌بندی خانوارها بر اساس سطوح مختلف فقر، خط فقر ۱/۹۰ دلار آمریکا در روز به عنوان شاخص فقر شدید استفاده می‌شود و کسی که کمتر از این مبلغ در روز درآمد داشته باشد در فقر مطلق به سر می‌برد (Shekari et al, 2022: 1).

بررسی روند تاریخی پدیده فقر نشان می‌دهد، فقر، نابرابری و بیکاری در دهه‌های ۱۹۸۰ و اوایل دهه ۱۹۹۰ در دولت‌های محافظه‌کار و کشورهای در حال توسعه رشد چشمگیری داشته و در اوایل دهه ۱۹۹۰ به اوج خود رسید (Vera-Toscano et al., 2020: 1). به همین جهت بانک جهانی این دهه را «دهه فراموشی تهیدستان» نامید (آقایی‌هیرو و ولای، ۱۴۰۰: ۲). به این جهت، کاهش آن به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه توجه جهانیان را به خود جلب کرده و پایان فقر در همه اشکال آن در همه فضاها و مکان‌های جغرافیایی، اولین هدف در لیست اهداف توسعه پایدار سازمان ملل متحد برای افق سال ۲۰۳۰ است (Leng et al, 2021: 891). در این راستا، تلاش‌های زیادی توسط دولت‌ها، اندیشمندان و متفکران در زمینه یافتن راهبردهای کاهش فقر آغاز و این پدیده به‌عنوان یک مشکل و معضل جهانی شناخته شد و کاهش، زدودن و حتی تسکین آن به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه و مناطق محروم توجه جهانیان و سازمان‌های جهانی را به خود معطوف کرده است (Leng et al, 2021: 891). در این راستا، در طول دهه ۱۹۸۰ دفتر بین‌المللی کار برنامه اشتغال جهانی آرا راه‌اندازی کرد، که بر اساس آن مطالعاتی روی توزیع درآمد و فقر در جوامع انسانی انجام شد. همچنین، بانک جهانی (۱۹۹۰) نگرانی خود را در ارتباط با افزایش شدید فقر در جوامع شهری و روستایی، با تمرکز گزارش توسعه جهانی خود روی فقر نشان داد و اعلام کرد یک حمله مؤثر به تغییر و کاهش میزان فقر با در نظر گرفتن هم‌زمان سه جبهه نیاز است:

- رشد اقتصادی گسترده (کاربر) که اشتغال و درآمد مولد و پایدار برای فقرا تولید و ایجاد نماید.
- ارتقای سرمایه انسانی فقرا (آموزش، بهداشت و تغذیه) که به آن‌ها اجازه می‌دهد تا بهتر از فرصت‌های ایجاد شده به‌وسیله رشد اقتصادی بهره‌مند شوند.
- ایجاد یک تور امنیت اجتماعی برای فقرایی که توانایی بهره‌مند شدن از فرصت‌های رشد و توسعه انسانی را با توجه به معلولیت‌های جسمی و روانی، بلایای طبیعی، جنگ روانی و انزوای فیزیکی ندارند (غفاری، ۱۳۹۳: ۲۱۶-۲۱۷).

یکی از مهمترین مسائلی که در حوزه فقر و محرومیت وجود دارد این است که، بیشترین تعداد افرادی که در زیرخط فقر قرار دارند، در مناطق روستایی و عشایری کشورهای در حال توسعه زندگی می‌کنند که شناسایی دقیق و دسترسی راحت به آن‌ها از مشکلات اساسی برنامه‌ریزان و اندیشمندان این حوزه به شمار می‌رود (Radosavljevic et al., 2020: 2). چنانچه، در سراسر جهان، نرخ فقر و محرومیت در مناطق روستایی ۱۷/۲ درصد است که بیش از سه برابر بیشتر از مناطق شهری می‌باشد (BAI, 2021: 1081). آمارها نشان می‌دهد، بیشتر کشورهای در حال توسعه جهان با محرومیت شدید و مزمن دست‌به‌گریبان بوده و بیش از ۱/۲ میلیارد نفر در جهان مبتلا به فقر هستند که

¹- International Labor Office (ILO)

²- World Employment Program

اکثریت آن‌ها در نواحی روستایی و عشایری همین کشورها زندگی می‌کنند (FAO, 2015) و از آن میان، ۸۰۵ میلیون نفر در جهان از سوء تغذیه شدید و ناامنی غذایی رنج می‌برند (FAO, 2018). در ایران نیز طبق مطالعات مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی تا پیش از سال ۱۳۸۴ آمار فقیران زیر ۳۰ درصد بود، اما از سال ۱۳۸۴ به بعد، این آمار رو به افزایش بوده است تا جایی که هم‌اینک باید گفت تعداد فقیران در کشور ایران به بیش از ۴۰ درصد جمعیت رسیده و هر روز با افزایش نرخ تورم و بروز مشکلات بیکاری بر تعداد آنها افزوده می‌شود (مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۵). به این ترتیب، یکی از چالش‌های بزرگی که سیاست‌گذاران در جهت نیل به توسعه پایدار با آن دست به‌گریبان هستند، چگونگی پایان دادن به مقوله فقر در مناطق فقیرنشین روستایی و عشایری است (Li et al, 2021:943). به طوری که، در دنیا، واژه «فقر» با واژگان «روستا» و «کشاورزی» قرابت زیادی پیدا کرده، به گونه‌ای که در کشورهای درحال توسعه، روستا و کشاورزی، تداعی‌گر فقر و محرومیت می‌باشند (صدرموسوی و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۹۴) و کسانی که در این نواحی زندگی می‌کنند، منزوی و پراکنده بوده و به خدمات اجتماعی-اقتصادی و دیگر خدمات دسترسی کافی و وافی ندارند (ولایتی، ۱۳۹۸: ۵۶). فقرای روستایی شامل آن بخش از جمعیت هستند که حداقل نیازهای اساسی زندگی و بقایشان با حفظ عزت نفس و منزلت انسانی تأمین نشده و مشکلات گسترده‌ای مواجه هستند (جمعه‌پور، ۱۳۸۵: ۵۸). فقر در جامعه روستایی از چنان گستردگی و عمقی برخوردار است که فقر و زندگی ساده روستایی همزاد پنداشته می‌شوند. روستاییان فقیر معمولاً سخت‌کوش، استوار، ساده، بی‌تزویر و دارای قابلیت انعطاف هستند. فقرای روستایی ناگزیر هستند که علیه پنج عامل زیان‌آور و نامطلوب که به یکدیگر گره خورده‌اند و آن‌ها را به دام محرومیت انداخته است، مبارزه کنند. این عوامل شامل فقر، ضعف جسمانی، انزوا، آسیب‌پذیری و بی‌قدرتی می‌باشند (حمیدیان و نصرآبادی، ۱۳۹۲: ۵۲؛ صدرموسوی و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۹۴؛ ولایتی، ۱۳۹۸: ۵۶).

برآوردهای بانک جهانی از برخی شاخص‌های فقر مطلق در مناطق مختلف جهان، بین سال‌های ۱۹۹۰ الی ۲۰۱۵ نشان داده است که در سال ۲۰۱۵، حدود ۱۰ درصد از جمعیت جهان با درآمدی روزانه ۱/۹ دلار زیر خط فقر زندگی کرده‌اند این در حالی است که در سال ۱۹۹۰، درآمد ۳۵/۸۵ درصد از جمعیت زیر خط فقر ۱/۹ دلار در روز بوده و نشان از کاهش تعداد فقیران و افزایش درآمد مردم جهان به‌خصوص در نواحی روستایی که بیشتر با این مقوله درگیر هستند، می‌باشد (World Bank, 2018). لازم به ذکر است، در برخی از مناطق روستایی، فقر به طور جدایی‌ناپذیر با تاریخ یک منطقه گره خورده است، به عنوان مثال. آپالاشیا در ایالات متحده، یا در مناطقی از کشور هلند، چنین مناطق روستایی فرصت‌های خاصی را برای درک جنبه‌های بین نسلی فقر به دلیل مقیاس کوچک، آشنایی در میان بازیگران اجتماعی، محدودیت فضایی قوی جوامع، و تمایل به حفظ ساختار طبقاتی سفت و سخت ارائه می‌دهند (Meij et al, 2020: 227). همچنین نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد، خانوارهای فقیر که عمدتاً ساکن روستاها هستند برای تأمین امرار معاش با توجه به ماهیت روستاها به تولیدات کشاورزی و کشت و زرع و دامپروری متکی هستند. برای بهبود امنیت غذایی بلندمدت و کاهش فقر، انتظار می‌رود در نواحی روستایی سیستم‌های تولید کشاورزی در مواجهه با شرایط آب و هوایی شدید مانند؛ تخریب زمین، مولدتر بوده و تنوع تولید را در این مناطق کاهش دهند (Adetoro et al, 2022: 2). به این ترتیب می‌توان به اهمیت بخش کشاورزی در کاهش فقر روستایی پی برد و ادعا کرد که یافتن راهکارها، استراتژی‌ها و راهبردهای کاهش فقر در مناطق روستایی که وابسته به زراعت و دامداری هستند از اهمیت شایانی برخوردار است. در زمینه موضوع فقر در جوامع روستایی مطالعات گسترده‌ای در داخل و خارج از کشور صورت گرفته که در جدول زیر نیز برخی از این مطالعات اشاره شده است (جدول ۱).

جدول ۱. مطالعات داخلی و خارجی انجام گرفته در زمینه موضوع مورد بحث

نتیجه	محققان و سال
نتایج نشان داد که ۴۲ درصد ایل‌ها دست کم ۳۰ درصد معیارها محروم و به طور میانگین شدت فقر آنها ۴۶ درصد می‌باشد. همچنین، محرومیت ایل‌ها در معیارها و ابعاد متفاوت بوده است. از سوی، ارتقاء وضعیت آموزش و بهداشت عشایر به ویژه دختران و زنان، بیشترین تاثیر را در کاهش فقر دارد که در هدف‌های توسعه هزاره نیز بر آن تاکید شده است.	یوسفی و همکاران (۱۳۹۳)
نتایج مطالعه نشان داد که ۴۹/۱۴ درصد خانوارها دچار فقر بوده، از بین خانوارهای فقیر نیز نزدیک به شصت درصد خانوارها از فقر شدید رنج می‌برند و عمق فقر آنها بیش از هفتاد درصد است؛ همچنین میزان تحصیلات و سن سرپرست خانوار، سطح فعالیت کشاورزی، اندازه خانوار و تعداد دام از عوامل موثر بر کاهش احتمال فقر خانوارهای عشایر اسکان‌یافته است.	محمدی و همکاران (۱۳۹۵)
نتایج نشان داد که مشکلات و محدودیت‌های دامداران عشایر با استفاده از نظریه بنیانی در روستای توجال عبارت‌اند از موانع زیرساختی-نهادی، موانع مدیریت خانوادگی، موانع اقتصادی-مالی، محدودیت‌های ناشی از موقعیت اکولوژیکی-محیطی و زراعی، موانع حمایتی-پشتیبانی، موانع آموزشی-مهارتی، کمبود امکانات زیربنایی و رفاهی. مطابق بررسی به عنوان یک مبنای کلی روستاییان و عشایر نقش اساسی و مهمی در تحقق اقتصاد مقاومتی، حفظ استقلال اقتصادی کشور و رونق اقتصادی دارند، و رسیدگی به مسائل و مشکلات روستاییان و عشایر و بر طرف شدن مشکلات و محدودیت‌های آنان نقش مهمی در رشد تولید و توسعه اقتصادی کشور دارد.	رزاقی بورخانی و سیدمحمود حسینی (۱۳۹۵)
مهمترین عوامل گسترش فقر عبارتند از: ۱) ضعف زیرساخت‌های اقتصادی و سیاست‌گذاری، ۲) افزایش مهاجرت فصلی و محدودیت سرمایه-گذاری و اشتغال، ۳) ضعف فرهنگ اجتماعی و مخاطرات محیطی و غیره که عامل اول با مقدار ویژه ۷/۱۷ و درصد واریانس ۲۵/۶۴ به‌عنوان مهمترین عامل مؤثر شناخته شد.	صدر موسوی و همکاران (۱۳۹۸)

نتیجه	محققان و سال
مهم‌ترین راهکارهای کاهش فقر عبارتند از: اعطای اعتبارت خرد، حمایت مالی دولت، تنوع اقتصاد روستایی و غیره. همچنین شاخص تنوع‌بخشی غیرکشاورزی با مقدار تأثیر ۰/۸۲۶ در رتبه اول و شاخص بهبود زیرساخت‌های تولیدی و رفاهی با مقدار تأثیر ۰/۴۵۱ در رتبه دوم به ترتیب بیشترین میزان تأثیر را در کاهش میزان فقر در میاندواب داشته‌اند.	صدر موسوی و همکاران (۱۳۹۹)
از بین ۳۸ روستای نمونه در سطح شهرستان، تعداد ۱۷ روستا معادل ۴۴/۷۴ درصد روستاها در خوشه «فقر خیلی شدید» قرار دارند و از نظر کشاورزی، تأمین خدمات، اشتغال مولد، درآمد، مشارکت، امنیت، تخریب محیطی و ... مردم این روستاها با مشکلات متعددی روبرو هستند و اغلب این روستاها در بخش باروق قرار گرفته‌اند. همچنین، روستاهای لاله‌لو، قطارداش و قورقچی به‌عنوان فقیرترین روستاهای شهرستان میاندواب شناخته شده و فقر روستایی الگوی فضایی خوشه‌ای و مترامکی را بر اساس آماره مورن I در سطح شهرستان به نمایش گذاشته است. بین اقتصاد دامداری و توسعه پایدار روستایی با میزان همبستگی ۰/۴۰۰ و سطح معنی‌داری ۰/۰۰۰ رابطه مثبت و معنی‌داری برقرار است؛ به طوری که برای ابعاد اقتصاد دامداری به ترتیب بخش اقتصادی با مقدار تأثیر ۰/۷۴۳ و بخش اجتماعی با مقدار تأثیر ۰/۳۵۵ بیش‌ترین میزان اثرگذاری را بر توسعه پایدار روستایی منطقه داشته‌اند.	آقایاری‌هیر و ولایتی (۱۴۰۰الف)
نتایج حاصله نشان داد، تعداد ۸ راهبرد و استراتژی اصلی در زمینه کاهش فقر روستایی در این شهرستان شناسایی شدند عبارتند از: توسعه محصولات با نیاز آبی کم و رعایت الگوی بهکاشت در جهت مقابله با کاهش سطح آب دریاچه ارومیه، کشت زعفران در جهت توسعه کشاورزی و خوداشتغالی روستاییان، ایجاد کسب‌وکارهای جدید، سفره‌خانه‌های سنتی و گسترش بومگردی و گردشگری مذهبی و آگری‌توریسم، توسعه کسب‌وکارهای خانگی با توجه به وجود بازارهای مصرف در پیرامون، افزایش تولیدات دامی با توجه به وجود کارخانه فرآوری فرید لبن و کاهش واسطه‌گری، وجود شوره‌زارهای دریاچه ارومیه و امکان ایجاد پالایشگاه نمک جهت ایجاد اشتغال مولد و پایدار، ترویج آبیاری نوین (تحت‌فشار و قطره‌ای) و جلوگیری از افزایش شوره‌زارهای دریاچه، ایجاد کارگاه‌های خانگی فرآوری محصولات دامی، زراعی و باغی با وجود بازارهای مناسب در شهرهای اطراف.	ولایتی و همکاران (۱۴۰۰)
نتایج حاصله نشان داد، تعداد ۸ راهبرد و استراتژی اصلی در زمینه کاهش فقر روستایی در این شهرستان شناسایی شدند عبارتند از: توسعه محصولات با نیاز آبی کم و رعایت الگوی بهکاشت در جهت مقابله با کاهش سطح آب دریاچه ارومیه، کشت زعفران در جهت توسعه کشاورزی و خوداشتغالی روستاییان، ایجاد کسب‌وکارهای جدید، سفره‌خانه‌های سنتی و گسترش بومگردی و گردشگری مذهبی و آگری‌توریسم، توسعه کسب‌وکارهای خانگی با توجه به وجود بازارهای مصرف در پیرامون، افزایش تولیدات دامی با توجه به وجود کارخانه فرآوری فرید لبن و کاهش واسطه‌گری، وجود شوره‌زارهای دریاچه ارومیه و امکان ایجاد پالایشگاه نمک جهت ایجاد اشتغال مولد و پایدار، ترویج آبیاری نوین (تحت‌فشار و قطره‌ای) و جلوگیری از افزایش شوره‌زارهای دریاچه، ایجاد کارگاه‌های خانگی فرآوری محصولات دامی، زراعی و باغی با وجود بازارهای مناسب در شهرهای اطراف.	آقایاری‌هیر و ولایتی (۱۴۰۰ب)
نرخ رشد اشتغال در استان سند و پنجاب از سال ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۲ از ۲/۲ درصد به ۵/۳ درصد رسیده است. ولی افزایش نرخ رشد اشتغال نیز نتوانسته جلوی افزایش فقر را بگیرد. در اتیوپی نیز مناطق که کشاورزی تجاری گسترش یافته است از میزان فقر کاسته شده ولی ۷۳ درصد از کشاورزان در مزارع بزرگ تجاری مشغول هستند که این کشاورزی نتوانسته از میزان فقر بکاهد.	میلور و مالیک ^۱ (۲۰۱۶)
خانوارها در مناطق نزدیک به شهرها اشتغال اولیه خود را از کشاورزی به غیر کشاورزی تغییر داده‌اند و این روند با گذشت زمان تقویت شده است. این امر در تنوع معیشت روستایی بخصوص خانوارهای فقیر روستایی تأثیرگذار بوده است.	دیائو و همکاران (۲۰۱۹)
مدیریت ریسک می‌تواند تولید و درآمد را تثبیت کند، از دارایی‌ها در مواجهه با شوک‌ها محافظت کند و باعث بهبود فن‌آوری‌ها و شیوه‌ها، بهبود رفاه کشاورزان، تنوع سیستم‌های تولیدی، افزایش تولید، درآمد و کاهش فقر می‌گردد.	جمز و همکاران (۲۰۱۹)
فقر به‌شدت تحت تأثیر شرایط بیرونی است و کمتر تحت تأثیر عوامل داخلی قرار می‌گیرد. این بحران تأثیر نامتناهی بر وضعیت فقرا داشته و به‌راحتی می‌توان امنیت مالی افراد طبقه کارگر را بی‌ثبات کند و افرادی که درگیر ویروس کرونا شده‌اند احساس می‌کنند که هیچ حمایتی از طرف دولت انجام نشده و بر فقر و نابرابری آن‌ها افزوده شده است.	ویوادو و همکاران (۲۰۲۱)
یافته‌ها نشان می‌دهد که توسعه گردشگری تاب‌آوری معیشتی عشایر را از طریق بهبود کیفیت چندکردی سرمایه‌های معیشتی و کاهش اتکالی معیشت عشایر به دامپروری با تنوع بخشیدن به منابع درآمد، تقویت کرده و زمینه کاهش فقر در این جوامع می‌شود.	شاکری و همکاران (۲۰۲۲)
نتایج تجربی نشان می‌دهد که جنسیت، اندازه خانوار، پیشرفت تحصیلی، تنوع محصول و خروجی بازار در میان سایر موارد بر تصمیم کشاورزان برای انجام کشاورزی آبیاری تأثیر گذاشته است. کشاورزان که اقدام به کشت و زرع می‌کنند، شاخص شکاف فقر خود را ۲۰ درصد و شدت فقر را تا ۲۲ درصد کاهش دادند.	ادیتو و همکاران (۲۰۲۲)

ماخذ: مطالعات کتابخانه‌ای، ۱۴۰۰

شهرستان باروق دارای ۶۹ روستای دارای سکنه و از مناطق محروم استان آذربایجان غربی به شمار می‌رود که به واسطه داشتن مراتع گسترده از جمله مراتع سلیم‌خان و کوه‌های سر به فلک کشیده و غنی معروف است. علاوه بر این، شغل بیشتر اهالی این منطقه زراعت و دامداری و پرورش زنبور عسل می‌باشد و صنعت همپای کشاورزی در این منطقه رشد و توسعه نیافته است و حتی شیر تولیدی روستاییان به صورت خام از این منطقه توسط واسطه‌ها خارج می‌شود. در این میان دامداری و دامپروری در نقاط روستایی این شهرستان به دلیل دسترسی به مراتع مرغوب گسترده، اراضی کوهستانی بسیار، مهارت ساکنان، آب‌های زیرزمینی و ... رواج بیشتری داشته است. اما در طی ۵ دهه اخیر این منطقه به دلایل مختلف با فقر و محرومیت بسیاری روبرو شده‌اند و وضعیت اقتصادی آنها رو به افول بوده و به‌عبارتی فقر روستایی در این منطقه نمود پیدا کرده است. لازم به ذکر است این شهرستان از جمله مناطق عشایری نیز محسوب می‌شود که طبق سرشماری عشایری سال ۱۳۸۷ مرکز آمار ایران دارای ۲۱۲ خانوار (شامل ۱۶۷۵ نفر) عشایر بیلاقی و ۶۴ خانوار (شامل ۵۶۱ نفر) عشایر قشلاقی می‌باشد (مرکز آمار ایران، ۱۳۸۷). لذا، بررسی راهکاری کاهش فقر در روستاهای مناطق عشایری این شهرستان از ضروریات توسعه پایدار است. بنابراین این پژوهش به دنبال ارزیابی راهبردها و استراتژی‌های کاهش فقر در مناطق روستایی و عشایری و روستانشین شهرستان باروق می‌باشد و در تلاش است به سوال زیر پاسخ مناسبی ارائه نماید.

- مهمترین راهبردهای کاهش فقر در روستاهای مناطق عشایری شهرستان باروق کدامند؟

1. Mellor and Malik
2. Diao
3. James
4. Wiwad
5. Shekari et al.
6. Adetoro

روش شناسی پژوهش

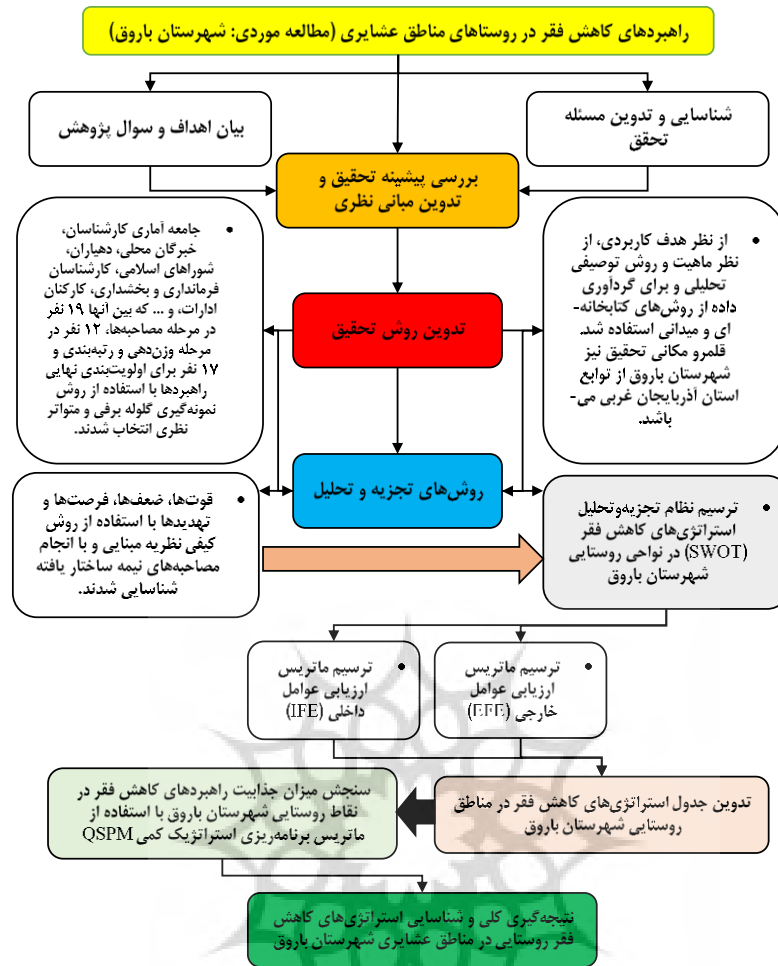
با توجه به اینکه هدف پژوهش حاضر بررسی و تحلیل مهمترین راهبردهای کاهش فقر در نواحی روستایی شهرستان باروق است، از لحاظ هدف از نوع تحقیقات کاربردی-توسعه‌ای و از نظر ماهیت و روش توصیفی-تحلیلی می‌باشد. جهت جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز در زمینه کاهش فقر از مطالعات کتابخانه‌ای (اسنادی) و میدانی (مشاهده، مصاحبه نیمه‌ساختار یافته و پرسشنامه) استفاده گردید. محدوده مورد مطالعه شهرستان تازه تاسیس باروق از توابع استان آذربایجان غربی است. جهت شناسایی مهمترین قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدهای شهرستان (تحلیل SWOT) در زمینه کاهش فقر و استراتژی‌ها و راهبردهای نهایی تلاش شده از نظرات کارشناسان و خبرگان محلی در سطح محدوده مورد مطالعه استفاده شود. جامعه آماری تحقیق شامل؛ کارشناسان و خبرگان محلی، دهیاران، اعضای شوراهای اسلامی روستا، کارشناسان فرمانداری باروق، کارکنان ادارات (از جمله کمیته امداد امام خمینی (ره)، جهاد کشاورزی، بهزیستی، بنیاد مسکن و ...) در محدوده شهرستان باروق و شهرستان میاندوآب می‌باشد. نمونه آماری در مراحل مختلف تحقیق تفاوت داشت. چنانچه، ابتدا با استفاده از روش نظریه مبنایی با انجام ۱۹ مصاحبه نیمه‌ساختار یافته، مهمترین قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدهای شهرستان باروق در زمینه فقر روستایی شناسایی شد. سپس برای کمی‌سازی داده‌ها، وزن‌دهی و رتبه‌بندی به هر کدام از عوامل داخلی و خارجی شناسایی شده در ماتریس SWOT از نظرات ۱۲ نفر و در نهایت برای تدوین ماتریس راهبردهای پژوهش و اولویت بندی نهایی راهبردها از نظرات ۱۷ نفر از نمونه آماری استفاده شد. پس از جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز، تحلیل سوات/SWOT (به‌منظور شناسایی مهمترین استراتژی‌های کاهش فقر روستایی) مورد توجه قرار گرفت. در تحلیل SWOT، ابتدا عوامل داخلی (قوت‌ها و ضعف‌ها) و عوامل خارجی (فرصت‌ها و تهدیدها) شناسایی و سپس ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (IFE) و عوامل خارجی (EFE) تحلیل گردیدند. پس از مشخص شدن و نمره‌دهی عوامل درونی و بیرونی، این عوامل در جدول ماتریس استراتژی‌ها قرار گرفته و سپس با ترکیب نتایج کمی و کیفی استراتژی‌های هر بخش اتخاذ (استراتژی تهاجمی (SO)، استراتژی محافظه‌کارانه (WO)، استراتژی رقابتی و تنوع (ST)، استراتژی تدافعی (WT)) و سپس با استفاده از ماتریس برنامه‌ریزی راهبردی کمی^۳ (QSPM) نمره‌دهی و اولویت‌بندی شده و اولویت اجرای هر کدام مشخص گردید (شکل ۱).

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

1. Internal Factors Evaluation

2. External Factors Evaluation

3. Quantitative Strategic Planning Matrix (QSPM)

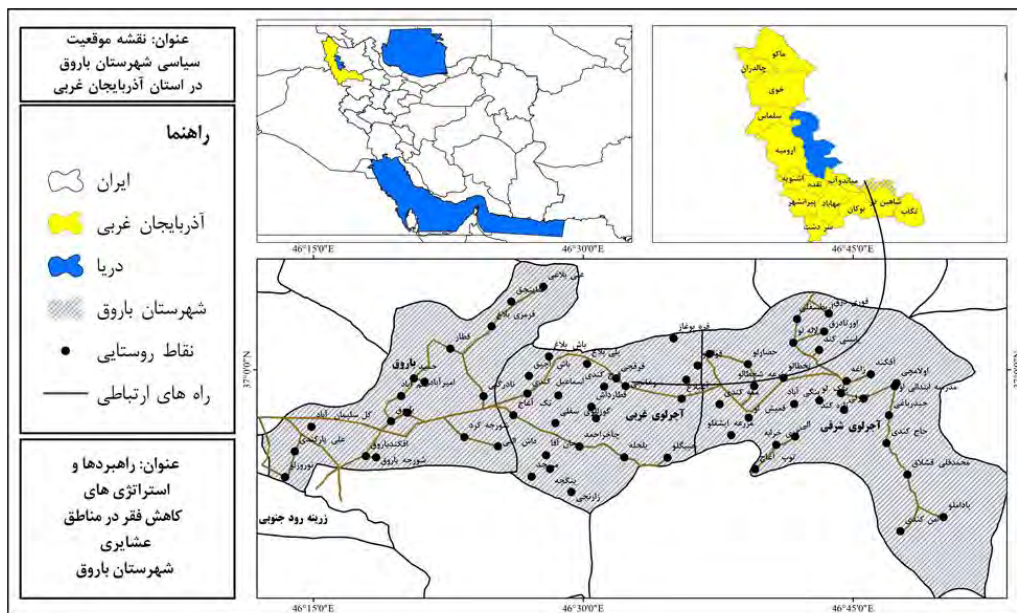

شکل ۱. مراحل انجام تحقیق حاضر (منبع: نویسندگان، ۱۴۰۱)

قلمرو جغرافیایی پژوهش

قلمرو جغرافیایی این پژوهش شهرستان باروق از توابع استان آذربایجان غربی است. این شهرستان تا قبل از سال ۱۳۷۰ از توابع شهرستان مراغه محسوب می‌شد که در همین سال طی مصوبه هیات دولت در ترکیب شهرستان میاندوآب قرار گرفت و دوباره در تاریخ ۲۸ تیر ۱۴۰۰ از شهرستان میاندوآب منتزع و به شهرستان باروق ارتقاء یافت. این شهرستان از سه جانب شمال، شرق و غرب با استان آذربایجان شرقی و تنها از سمت جنوب و جنوب غرب با استان آذربایجان غربی همجواری دارد به طوری که از شمال با شهرستان مراغه، از شمال شرقی و شرق با شهرستان چاراویماق و از شمال غربی با شهرستان ملکان استان آذربایجان شرقی، از جنوب غرب با شهرستان میاندوآب و از جنوب هم با شهرستان‌های شاهین‌دژ و تکاب همسایه است. شهرستان باروق ۲ بخش (مرکزی و نخطالو)، ۴ دهستان (باروق، نادرگلی، آجرلوی شرقی و آجرلوی غربی) و ۱ نقطه شهری دارد. این شهرستان طبق سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵، دارای ۲۲،۳۸۵ نفر جمعیت بوده است. آن با توجه به محیط جغرافیایی خاص، کوهستانی بودن، وجود مراتع غنی و ... متکی بر دامداری و دامپروری است. بررسی‌ها حاکی از آن است که، مردم این شهرستان در طی دهه‌های گذشته به دلیل فقر و محرومیت شدید و کاهش زمینه‌های اشتغال‌زایی اقدام به مهاجرت کرده‌اند و روستاها با کاهش شدید جمعیت و پیری روبه‌رو می‌باشد. در شکل شماره ۲ موقعیت جغرافیایی شهرستان باروق آورده شده است.

شکل ۲. موقعیت جغرافیایی شهرستان باروق در استان (منبع: استانداری آذربایجان غربی، ۱۴۰۱)

یافته‌ها و بحث

براساس یافته‌های توصیفی تحقیق، ۹۵/۴ درصد پاسخگویان را مردان و ۴/۶ درصد نیز زنان تشکیل می‌دهند که بیش از ۸۷ درصد آنان متأهل و میانگین سنی پاسخگویان در مراحل مختلف تحقیق ۳۹/۶ سال می‌باشد. از نظر تحصیلات نیز ۲۱/۵۱ درصد زیردیپلم، ۲۹/۳۸ درصد دیپلم، ۳۵/۰۹ درصد لیسانس و ۱۴/۰۲ درصد نیز فوق لیسانس و بالاتر بوده‌اند. از نظر درآمد ماهانه نیز ۱۷/۳۸ درصد زیر ۴ میلیون تومان، ۲۸/۱۹ درصد بین ۴ الی ۵ میلیون تومان، ۲۹/۴۳ درصد بین ۵ الی ۶ میلیون تومان، ۱۸/۰۲ درصد بین ۶ الی ۷ میلیون تومان و ۶/۹۸ درصد نیز بالاتر از ۷ میلیون تومان در ماه درآمد داشته‌اند.

در چند دهه اخیر، توجه به فرصت‌ها و محدودیت‌های اقتصادی به عنوان ابزاری برای ایجاد تحرک و سرعت بخشیدن به روند حل مشکلات و توسعه اقتصادی مناطق کمتر توسعه یافته مورد توجه برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران در کشورهای در حال توسعه قرار گرفته است. به طوری که در این کشورها، مناطق روستایی با توجه به وابستگی فعالیت‌های اقتصادی به منابع طبیعی برای بقای خود، با محدودیت‌های متعدد و همچنین با فرصت‌هایی برای توسعه اقتصادی مواجه هستند و اشتغال و درآمدهای حاصل از فعالیت‌های سنتی توانایی غلبه بر چالش‌های پیش روی آن‌ها را نداشته و به فرصت‌های موجود نیز توجه شایانی نشده است. در همین راستا، پس از بررسی ویژگی‌های فردی پاسخگویان، جهت شناخت استراتژی‌ها و مهمترین راهبردهای کاهش فقر روستایی در سکونتگاه‌های روستایی شهرستان باروق به بررسی قوت‌ها، ضعف‌ها (عوامل داخلی)، فرصت‌ها و تهدیدها (عوامل خارجی) در ابعاد کالبدی-فضایی، اجتماعی، اقتصادی و طبیعی پرداخته شده است. در این مرحله با استفاده از نظریه مبنایی (مصاحبه‌های نیمه‌ساختار یافته با جامعه آماری)، قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدها در ابعاد مختلف شناسایی شد. پس از کدگذاری باز و محوری مقوله‌ها و مفاهیم مستخرج که طبق ماتریس SWOT تنظیم شده و تعداد ۲۹ قوت داخلی، ۲۵ ضعف داخلی، ۲۱ فرصت بیرونی و ۲۱ تهدید بیرونی برای این شهرستان شناسایی گردید (جدول ۲). در ادامه به وزن‌دهی و رتبه‌بندی هر کدام از این عوامل داخلی و خارجی پرداخته شده است.

جدول ۲. نظام تجزیه و تحلیل SWOT (عوامل اصلی داخلی و خارجی) شهرستان باروق

شاخص‌ها	قوت (S)	ضعف (W)	فرصت (O)	تهدید (T)
کالبدی-فضایی	<p>S1- عبور جاده میان‌دوآب - میانه</p> <p>S2- وجود کارگاه‌های نیمه تعطیل کارگاه فرآوری محصولات دامی.</p> <p>S3- دسترسی فضایی همه روستاها به شهر باروق</p> <p>S4- وجود خدمات زیربنای اساسی مانند برق و تلفن در همه روستاها</p> <p>S5- وجود شهرک صنعتی میان‌دوآب در این بخش</p> <p>S6- وجود جاذبه‌های تاریخی</p> <p>S7- وجود امکان توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی محصولات کشاورزی.</p> <p>S8- وجود بازار سنتی دام یا میدان دوآب در روستای گل سلیمان‌آباد (سه‌شنبه بازار گل)</p>	<p>W1- کیفیت نامناسب راه‌های ارتباطی و معابر برخی از روستاها</p> <p>W2- خاکی بودن راه ارتباطی برخی از روستاها</p> <p>W3- نبود گاز لوله کشی، آب و تلفن در برخی از روستاهای بخش باروق</p> <p>W4- وجود مشکل دسترسی فضایی در بخش باروق به دلیل کوهستانی بودن منطقه</p> <p>W5- کمبود مراکز آموزشی، بهداشتی، تفریحی، مذهبی، حمل‌ونقل و ...</p> <p>W6- مشکل دسترسی روستاها به شهر میان‌دوآب به دلیل فاصل دور</p> <p>W7- فقدان مراکز فرآوری محصولات کشاورزی</p>	<p>O1- وجود شهرستان‌های ملکان، مراغه و شاهین‌دژ در حومه بخش</p> <p>O2- امکان دسترسی به مراکز فروشگاهی و خدماتی شهرهای مجاور.</p> <p>O3- دسترسی به بازارچه مرزی بانه، ارومیه، سردشت و پیرانشهر</p> <p>O4- افزایش تعداد خانه‌های دوم</p> <p>O5- وجود کارگاه‌های فرآوری در شهرستان‌های پیرامون ملکان و شاهین‌دژ</p> <p>O6- متفاوت بودن فضایی جغرافیایی این بخش (دشتی و کوهستانی بودن).</p>	<p>T1- مشکل دسترسی فضایی به شهر میان‌دوآب، مراغه و ملکان</p> <p>T2- بارش برف و قطع شدن ارتباط با شهر میان‌دوآب برای چند روز</p> <p>T3- کم توجهی مسئولین به ساختار کالبدی روستاهای این بخش</p> <p>T4- کمبود امکانات حمل و نقل شهری در منطقه باروق</p> <p>T5- برون‌گرایی در برقراری جریان‌های فضایی.</p> <p>T6- مشکل دسترسی به مراکز اداری و خدماتی شهرستان و استان</p>
اجتماعی	<p>S9- همگنی بافت اجتماعی روستاها</p> <p>S10- بالا بودن اعتماد بین روستاییان</p> <p>S11- وجود نیروی انسانی کارآمد، ماهر و باسواد</p> <p>S12- وجود انسجام اجتماعی میان روستاییان</p> <p>S13- ارتباط زیاد روستاییان با شهر</p> <p>S14- وجود روحیه پذیرش نوآوری‌ها در میان اغلب مردم</p> <p>S15- مشارکت سیاسی بالا روستاییان در مواقع انتخابات</p> <p>S16- مشارکت بالای روستاییان در مواقع عروسی و عزای همدیگر</p>	<p>W8- مهاجر فرست بودن غالب روستاها و کاهش نیروی جوان روستاها</p> <p>W9- ضعف سازمان‌ها و شبکه‌های اجتماع محلی</p> <p>W10- وجود نامثلی در روستا (سرقت دام).</p> <p>W11- وجود تفکرات طایفه‌ای و کاه‌بروز درگیری میان روستاییان بخصوص دامداران.</p> <p>W12- کاهش اعتماد مردم به شورا و دهیاری.</p> <p>W13- غلبه تفکر طایفه‌ای در انتخابات شوراها و حتی انتخاب دهیار.</p>	<p>O7- همگنی و تجانس اجتماعی باروق با محیط پیرامونی.</p> <p>O8- ارتباط فامیلی با محیط خارج از بخش.</p> <p>O9- وجود پدیده مهاجرت برگشتی ر سطح بخش</p> <p>O10- قوی بودن پیوندهای اجتماعی باروق با خارج از آن در فواصل دور و نزدیک مانند شهر لیقوان، ملکان و تبریز</p> <p>O11- وجود روحیه همکاری در مدیریت مشارکتی در ادارات و نهادهای عمومی.</p> <p>O12- افزایش آگاهی‌های عمومی نسبت به زمینه‌های تولید و اشتغال در اثر قوت پیوندهای بیرونی</p>	<p>T7- کمبود آموزش عمومی از طرف نهادهای مسئول.</p> <p>T8- تضعیف اعتماد مردم به نهادهای عمومی در اثر ناقص ماندن پروژه‌ها یا ضعف طرح‌ها.</p> <p>T9- رواج سبک زندگی جدید و ترویج فرهنگ غربی از طریق رسانه‌ها و ...</p> <p>T10- فقدان جایگاه اداری مشخص برای مدیریت مشارکتی محلی.</p> <p>T11- پایین بودن سطح تفویض اختیار نهادهای دولتی به دهیاری‌ها و شوراها.</p>
اقتصادی	<p>S17- وجود جاذبه‌های گردشگری مختلف در این بخش و امکان ایجاد مشاغل جدید.</p> <p>S18- بالا بودن تولیدات دامی (مانند پنیر گوسفند و ...)</p> <p>S19- وجود صنایع دستی (قالی‌بافی، جاجیم‌بافی، سببافی و ...).</p> <p>S20- وجود دامداری (دام کوچک) سنتی در روستاهای این بخش و وجود عشایر غیور.</p> <p>S21- توسعه باغداری (سیب و پسته) در برخی از روستاهای این دهستان مانند قطار چای.</p> <p>S22- نگهداری طیور خانگی در حیاط مسکونی.</p> <p>S23- ایجاد مشاغل مختلف خدماتی در پیرامون سه‌شنبه بازار گل سلیمان‌آباد.</p> <p>S24- وجود غارهای طبیعی گوناگون در این بخش (مانند غار جیبکلو).</p>	<p>W14- عدم توسعه گردشگری این بخش</p> <p>W15- ضعف منابع درآمدی و کمبود اعتبارات در اختیار دهیاری‌ها.</p> <p>W16- ناراضی بودن اغلب کشاورزان از فرآیند خرید تضمینی گندم و شیر</p> <p>W17- از رونق افتادن کشاورزی در طی سال‌های اخیر.</p> <p>W18- پایین بودن میزان درآمد روستاییان.</p> <p>W19- محدودیت زمینه‌های اشتغال</p> <p>W20- پایین بودن قدرت پس انداز روستاییان و قدرت خرید</p>	<p>O13- افزایش فرصت‌های شغلی در نواحی پیرامون بخش.</p> <p>O14- خرید شیر توسط تاجران تبریزی و ارتباط فضایی با تبریز</p> <p>O15- افزایش فرصت جهت ایجاد کسب و کارهای جدید بخصوص در زمینه دامی و گردشگری عشایری.</p> <p>O16- توسعه کشاورزی دیمی (زراعی و باغی) و امکان ایجاد روش‌های نوین آبیاری.</p> <p>O17- وجود بازارهای مصرف در پیرامون بخش باروق</p>	<p>T12- بالا بودن درآمد ناشی از فعالیت‌های تجاری و اشتغال کاذب در خارج از بخش.</p> <p>T13- کاهش انگیزه مسئولین در جهت توسعه اقتصادی این بخش</p> <p>T14- کمبود اعتبارات برای ایجاد کاربری‌های مکمل دیگر.</p> <p>T15- مشکلات ضمانتی دریافت‌های وام.</p> <p>T16- وجود مشاغل کارگری در شهرهای پیرامون و از رونق افتادن کشاورزی.</p> <p>T17- عدم توسعه صنعت در این بخش</p>

شاخص‌ها	قوت (S)	ضعف (W)	فرصت (O)	تهدید (T)
طبیعی	S25- وجود قنات‌ها (کهریز) و چشمه‌های معدنی مختلف در این بخش.	W21- عدم توجه به ظرفیت منابع طبیعی در تولید.	O18- امکان بهره‌مندی از آب رودخانه زرینه‌رود و سد نوروزلو.	T18- بروز خشکسالی در سال‌های اخیر
	S26- وجود اراضی حاصلخیز زراعی دیمی و مرتعی گوناگون در این بخش.	W22- نامناسب بودن شیوه‌های تولید و بهره‌برداری از منابع طبیعی.	O19- وجود کوه‌های با ارتفاع بلند مانند کوه آغلاغان و قره قشون.	T19- احتمال بروز سیل در برخی از روستاها.
	S27- وجود رودخانه قوری‌چای و اجری‌چای.	W23- هدر رفتن منابع آب زیرزمینی از طریق قنات‌ها در طول ماه‌های سرد سال.	O20- امکان ایجاد مشاغل جدید در زمینه صنایع معدنی.	T20- خشک شدن دریاچه ارومیه و خطرات ریزگردهای دریاچه.
	S28- وجود محیط‌زیست بکر و دست‌نخورده.		O21- وجود چشمه‌های معدنی در پیرامون روستاهای بخش	T21- تخریب محیط زیست توسط عشایر وارد شده.
	S29- وجود غارهای طبیعی و معادن زغال‌سنگ گوناگون در این بخش (مانند روستای داش قطار)			

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱

در ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (IFE) تأثیرگذار در فقر روستایی در شهرستان باروق، جهت وزن‌دهی قوت‌ها و ضعف‌های شناسایی شده با استفاده از نظرات ۱۲ نفر از خبرگان محلی، مدیران روستایی، کارشناسان و ... انجام شد. در این ماتریس، S۱۷- وجود جاذبه‌های گردشگری مختلف و امکان توسعه آن ایجاد مشاغل جدید، S۲۰- وجود دامداری (دام کوچک) سنتی در روستاها و وجود عشایر، S۱۹- تولید صنایع دستی (قالی‌بافی، جاجیم‌بافی، سببافی و ...)، S۲۶- وجود اراضی حاصلخیز زراعی دیمی و مرتعی گوناگون، S۸- وجود امکان توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی محصولات کشاورزی، S۱۸- بالا بودن تولیدات دامی (پشم، پنیر، ماست و کره گوسفند و ...)، S۲۳- ایجاد مشاغل مختلف خدماتی در پیرامون سه‌شنبه بازار گل سلیمان‌آباد و پنجشنبه بازار باروق به‌عنوان مهمترین نقاط قوت شهرستان باروق شناسایی شدند. همچنین، W۷- فقدان مراکز فرآوری محصولات کشاورزی (زراعی، دامی و باغی)، W۸- مهاجر فرست بودن غالب روستاها و کاهش نیروی جوان روستاها و افزایش تعداد سالمندان، W۱۳- غلبه تفکر قومی و طایفه‌ای در انتخابات شوراها و حتی انتخاب دهیار، W۱۴- عدم توسعه گردشگری این شهرستان با توجه به وجود ظرفیت بالقوه و بالفعل آن و ... به‌عنوان مهمترین نقاط ضعف شهرستان باروق تعیین گردیدند (جدول ۳).

جدول ۳. ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (IFE) تأثیرگذار در فقر روستایی در بخش باروق

قوت‌ها	میانگین اهمیت	انحراف معیار اهمیت	اثر میانگین	انحراف معیار اثر	ضریب تغییرات اهمیت	ضریب تغییرات اثر	میانگین ضرب	انحراف معیار ضرب	ضریب تغییرات ضرب	رتبه	وزن
S1- عبور جاده میان‌دوآب - میانه	۳/۹۲	۰/۲۹	۰/۶۰	۰/۰۰	۰/۰۷	۰/۰۰	۲/۲۵	۰/۲	۰/۰۷	۱۰	۰/۰۱۶
S2- وجود کارگاه‌های نیمه تعطیل کارگاه فرآوری محصولات دامی.	۲/۰۸	۰/۲۹	۰/۶۰	۰/۱۲	۰/۱۴	۰/۲۰	۱/۲۵	۰/۳	۰/۲۴	۱۷	۰/۰۰۹
S3- دسترسی فضایی همه روستاها به شهر باروق	۲/۰۸	۰/۲۹	۰/۴۰	۰/۰۰	۰/۱۴	۰/۰۰	۰/۸۳	۰/۱	۰/۱۴	۲۱	۰/۰۰۶
S4- وجود خدمات زیربنای اساسی مانند برق و تلفن در همه روستاها	۲/۶۷	۰/۸۹	۰/۶۸	۰/۰۹	۰/۳۳	۰/۱۳	۱/۸۲	۰/۷	۰/۳۸	۱۳	۰/۰۱۲
S5- وجود شهرک صنعتی میان‌دوآب در این بخش	۲/۶۷	۰/۷۸	۰/۴۰	۰/۰۰	۰/۲۹	۰/۰۰	۱/۰۷	۰/۳	۰/۲۹	۱۹	۰/۰۰۷
S6- وجود جاذبه‌های تاریخی	۳/۰۸	۰/۲۹	۰/۶۰	۰/۰۰	۰/۰۹	۰/۰۰	۱/۸۵	۰/۲	۰/۰۹	۱۲	۰/۰۱۳
S7- وجود امکان توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی محصولات کشاورزی.	۱/۵۸	۰/۶۷	۰/۴۱	۰/۱۴	۰/۴۲	۰/۳۴	۰/۶۸	۰/۴	۰/۶۱	۲۷	۰/۰۰۵
S8- وجود بازار سنتی دام یا میدان دوآب در روستای گل	۳/۹۲	۰/۲۹	۰/۹۴	۰/۱۱	۰/۰۷	۰/۱۲	۳/۶۸	۰/۵	۰/۱۳	۳	۰/۰۲۵
S8- وجود راه‌های ارتباطی فرعی با سایر شهرستان‌ها	۳/۸۳	۰/۳۹	۰/۷۰	۰/۰۰	۰/۱۰	۰/۰۰	۲/۶۸	۰/۳	۰/۱۰	۸	۰/۰۱۸
S9- همگنی بافت اجتماعی روستاها	۱/۱۷	۰/۳۹	۰/۸۰	۰/۰۰	۰/۳۳	۰/۰۰	۰/۹۳	۰/۳	۰/۳۳	۱۹	۰/۰۰۶
S10- بالا بودن اعتماد بین روستاییان	۲/۱۷	۰/۵۸	۰/۵۸	۰/۰۶	۰/۲۷	۰/۱۰	۱/۲۷	۰/۴	۰/۳۰	۱۶	۰/۰۰۹
S11- وجود نیروی انسانی کارآمد، ماهر و پاساد	۲/۹۲	۰/۶۷	۰/۷۰	۰/۰۰	۰/۲۳	۰/۰۰	۲/۰۴	۰/۵	۰/۲۳	۱۱	۰/۰۱۴
S12- وجود انسجام اجتماعی میان روستاییان	۱/۲۵	۰/۴۵	۰/۶۰	۰/۰۰	۰/۳۶	۰/۰۰	۰/۷۵	۰/۳	۰/۳۶	۲۴	۰/۰۰۵
S13- ارتباط زیاد روستاییان با شهر	۱/۸۳	۰/۳۹	۰/۴۴	۰/۱۴	۰/۲۱	۰/۳۳	۰/۸۲	۰/۳	۰/۴۲	۲۰	۰/۰۰۶
S14- وجود روحیه پذیرش نوآوری‌ها در میان اغلب مردم	۲/۰۸	۰/۲۹	۰/۴۰	۰/۰۴	۰/۱۴	۰/۱۱	۰/۸۳	۰/۱	۰/۱۷	۱۹	۰/۰۰۶
S15- مشارکت سیاسی بالا روستاییان در مواقع انتخابات	۲/۰۸	۰/۲۹	۰/۵۰	۰/۰۰	۰/۱۴	۰/۰۰	۱/۰۴	۰/۱	۰/۱۴	۱۸	۰/۰۰۷
S16- مشارکت بالای روستاییان در مواقع عروسی و عزای همدیگر	۳/۱۷	۰/۵۸	۰/۷۹	۰/۰۹	۰/۱۸	۰/۱۱	۲/۵۰	۰/۵	۰/۲۰	۹	۰/۰۱۷
S17- وجود جاذبه‌های گردشگری مختلف در این بخش و امکان ایجاد مشاغل جدید.	۳/۸۳	۰/۳۹	۱/۰۶	۰/۶۱	۰/۱۰	۰/۵۸	۳/۹۱	۱/۶	۰/۴۲	۱	۰/۰۲۷
S18- بالا بودن تولیدات دامی (مانند لبنیات، پشم، دام زنده و ...)	۳/۹۲	۰/۲۹	۰/۸۸	۰/۰۶	۰/۰۷	۰/۰۷	۳/۴۳	۰/۳	۰/۱۰	۵	۰/۰۲۳

S19	وجود صنایع دستی (قالی‌بافی، جاجیم‌بافی، سبذبافی و ...)	۳/۹۲	۰/۲۹	۰/۹۸	۰/۰۶	۰/۰۷	۰/۰۶	۰/۰۶	۳/۸۵	۰/۴	۰/۰۹	۲	۰/۰۲۶
S20	وجود دامداری (دام کوچک) سنتی در روستاهای این بخش و وجود عشایر گیور.	۲/۸۳	۰/۷۲	۰/۹۹	۰/۰۳	۰/۰۳	۰/۰۳	۰/۰۳	۲/۸۱	۰/۷	۰/۲۶	۷	۰/۰۱۹
S21	توسعه باغداری (سیب و پسته) در برخی از روستاهای این دهستان مانند قطار چای.	۲/۶۷	۰/۹۸	۰/۵۴	۰/۱۲	۰/۳۷	۰/۲۳	۰/۳۷	۱/۴۲	۰/۵	۰/۳۵	۱۵	۰/۰۱۰
S22	نگهداری طیور خانگی در حیاط مسکونی.	۱/۶۷	۰/۷۸	۰/۵۰	۰/۰۰	۰/۴۷	۰/۰۰	۰/۴۷	۰/۸۳	۰/۴	۰/۰۴۷	۲۳	۰/۰۰۶
S23	ایجاد مشاغل مختلف خدماتی در پیرامون سه‌شنبه بازار گل	۳/۹۲	۰/۲۹	۰/۸۹	۰/۰۳	۰/۰۷	۰/۰۳	۰/۰۷	۳/۴۹	۰/۳	۰/۰۸	۴	۰/۰۲۴
S24	وجود غارهای طبیعی گوناگون در این بخش (مانند غار جیبکلو).	۲/۲۵	۰/۶۲	۰/۶۳	۰/۰۸	۰/۲۸	۰/۱۲	۰/۲۸	۱/۴۳	۰/۵	۰/۳۲	۱۴	۰/۰۱۰
S25	وجود قنات‌ها (کهریز) و چشمه‌های معدنی مختلف	۱/۶۷	۰/۸۹	۰/۷۳	۰/۱۶	۰/۵۳	۰/۲۱	۰/۵۳	۱/۲۰	۰/۷	۰/۵۵	۱۸	۰/۰۰۸
S26	وجود اراضی حاصلخیز زراعی دیمی و مرعی گوناگون	۳/۲۵	۰/۴۵	۰/۸۶	۰/۱۴	۰/۱۴	۰/۱۴	۰/۱۴	۲/۸۲	۰/۱۷	۰/۲۶	۶	۰/۰۱۹
S27	وجود رودخانه قوری‌چای و آجرلی‌چای.	۱/۵۸	۰/۹۰	۰/۵۰	۰/۱۳	۰/۵۷	۰/۲۶	۰/۲۶	۰/۷۹	۰/۵	۰/۵۹	۲۵	۰/۰۰۵
S28	وجود محیط‌زیست بکر و دست نخورده.	۱/۴۲	۰/۵۱	۰/۶۸	۰/۱۰	۰/۳۶	۰/۱۴	۰/۳۶	۰/۹۳	۰/۳	۰/۳۴	۲۴	۰/۰۰۶
S29	وجود غارهای طبیعی و معادن زغال‌سنگ گوناگون	۱/۴۲	۰/۵۱	۰/۳۳	۰/۱۱	۰/۳۶	۰/۳۴	۰/۳۴	۰/۴۸	۰/۳	۰/۴۲	۲۸	۰/۰۰۳
	ضعف‌ها	میانگین اهمیت	انحراف معیار اهمیت	میانگین اثر	انحراف معیار اثر	ضرب تغییرات اهمیت	ضرب تغییرات اثر	میانگین ضرب	انحراف معیار ضرب	انحراف معیار ضرب	ضرب تغییرات ضرب	رتبه	وزن
W1	کیفیت نامناسب راه‌های ارتباطی و معابر برخی از روستاها	۲/۴۲	۰/۶۷	۰/۶۲	۰/۰۶	۰/۲۸	۰/۰۹	۰/۲۸	۱/۴۸	۰/۴	۰/۲۷	۱۶	۰/۰۱۰
W2	خاکی بودن راه ارتباطی برخی از روستاها	۲/۰۸	۰/۲۹	۰/۴۰	۰/۰۰	۰/۱۴	۰/۰۰	۰/۱۴	۰/۷۷	۰/۲	۰/۲۷	۲۳	۰/۰۰۵
W3	نبود گاز لوله کشی، آب و تلفن در برخی از روستاهای بخش باروق	۲/۹۲	۰/۷۹	۰/۷۰	۰/۰۰	۰/۲۷	۰/۰۰	۰/۲۷	۲/۰۴	۰/۶	۰/۲۷	۱۲	۰/۰۱۴
W4	وجود مشکل دسترسی فضای در بخش باروق به دلیل کوهستانی بودن منطقه	۲/۹۲	۰/۶۷	۰/۷۶	۰/۱۰	۰/۲۳	۰/۱۳	۰/۲۳	۲/۲۱	۰/۶	۰/۲۷	۸	۰/۰۱۵
W5	کمبود مراکز آموزشی، بهداشتی، تفریحی، مذهبی، حمل‌ونقل و ...	۲/۳۳	۰/۸۹	۰/۹۰	۰/۰۰	۰/۳۸	۰/۰۰	۰/۳۸	۲/۱۰	۰/۸	۰/۳۸	۱۰	۰/۰۱۴
W6	مشکل دسترسی روستاها به شهر میاندوآب به دلیل فاصل دور	۳/۱۷	۰/۳۹	۰/۷۸	۰/۱۳	۰/۱۲	۰/۱۶	۰/۱۶	۲/۴۷	۰/۴	۰/۱۷	۶	۰/۰۱۷
W7	فقدان مراکز فرآوری محصولات کشاورزی	۳/۰۸	۰/۶۷	۱	۰/۰۰	۰/۲۲	۰/۰۰	۰/۲۲	۳/۰۸	۰/۷	۰/۲۲	۴	۰/۰۲۱
W8	مهاجر فرست بودن غالب روستاها و کاهش نیروی جوان روستاها	۳/۱۷	۰/۵۸	۱	۰/۰۰	۰/۱۸	۰/۰۰	۰/۱۸	۳/۱۷	۰/۶	۰/۱۸	۳	۰/۰۲۲
W9	ضعف سازمان‌ها و شبکه‌های اجتماع محلی	۲/۱۷	۰/۹۴	۰/۵۸	۰/۱۴	۰/۴۳	۰/۲۴	۰/۲۴	۱/۲۵	۰/۶	۰/۴۹	۲۱	۰/۰۰۹
W10	وجود نامنی در روستا (سرقت دام).	۱/۹۲	۰/۲۹	۰/۴۰	۰/۰۰	۰/۱۵	۰/۰۰	۰/۱۵	۰/۷۷	۰/۱	۰/۱۵	۲۲	۰/۰۰۵
W11	وجود تفکرات طایفه‌ای و کاهای بروز درگیری میان روستاییان بخصوص دامداران.	۳/۰۸	۰/۲۹	۰/۵۱	۰/۰۳	۰/۰۹	۰/۰۶	۰/۰۹	۱/۵۷	۰/۲	۰/۱۰	۱۳	۰/۰۱۱
W12	کاهش اعتماد مردم به شورا و دهیاری.	۳/۰۸	۰/۵۱	۰/۷۲	۰/۰۶	۰/۱۷	۰/۰۸	۰/۱۷	۲/۲۳	۰/۵	۰/۲۴	۷	۰/۰۱۵
W13	غلبه تفکر طایفه‌ای در انتخابات شوراها و حتی نتخاب دهیار.	۳/۸۳	۰/۳۹	۰/۹۰	۰/۰۰	۰/۱۰	۰/۰۰	۰/۱۰	۳/۴۵	۰/۴	۰/۱۰	۲	۰/۰۲۴
W14	عدم توسعه گردشگری این بخش	۳/۹۲	۰/۲۹	۱	۰/۰۰	۰/۰۷	۰/۰۰	۰/۰۷	۳/۹۲	۰/۳	۰/۰۷	۱	۰/۰۲۷
W15	ضعف منابع درآمدی و تسهیلات در اختیار دهیاری‌ها.	۲/۹۲	۰/۶۷	۰/۵۰	۰/۱۸	۰/۲۳	۰/۳۶	۰/۲۳	۱/۴۷	۰/۶	۰/۴۲	۱۸	۰/۰۱۰
W16	ناراضی بودن اغلب کشاورزان از فرایند خرید تضمینی گندم و شیر	۲/۲۵	۰/۸۷	۰/۶۸	۰/۰۴	۰/۳۸	۰/۰۶	۰/۳۸	۱/۵۳	۰/۶	۰/۳۹	۱۵	۰/۰۱۰
W17	از رونق افتادن کشاورزی در طی سال‌های اخیر.	۳/۰۸	۰/۲۹	۰/۸۲	۰/۰۹	۰/۰۹	۰/۰۹	۰/۰۹	۲/۵۲	۰/۴	۰/۱۴	۵	۰/۰۱۷
W18	پایین بودن میزان درآمد روستاییان.	۲/۴۲	۰/۹۰	۰/۶۳	۰/۱۴	۰/۳۷	۰/۲۲	۰/۲۲	۱/۵۴	۰/۸	۰/۴۹	۱۴	۰/۰۱۱
W19	محدودیت زمینه‌های اشتغال	۲/۸۳	۰/۸۳	۰/۷۸	۰/۰۹	۰/۲۹	۰/۱۱	۰/۲۹	۲/۱۹	۰/۷	۰/۳۲	۹	۰/۰۱۵
W20	پایین بودن قدرت پس انداز روستاییان و قدرت خرید	۲/۹۲	۰/۶۷	۰/۷۳	۰/۱۱	۰/۲۳	۰/۱۶	۰/۲۳	۲/۰۹	۰/۵	۰/۲۵	۱۱	۰/۰۱۴
W21	عدم توجه به ظرفیت منابع طبیعی در تولید.	۲/۳۳	۰/۸۹	۰/۶۵	۰/۱۶	۰/۳۸	۰/۲۴	۰/۲۴	۱/۴۹	۰/۷	۰/۴۶	۱۹	۰/۰۱۰
W22	نامناسب بودن شیوه‌های تولید و بهره‌برداری از منابع طبیعی.	۲/۳۳	۰/۸۹	۰/۶۳	۰/۲۱	۰/۳۸	۰/۳۳	۰/۳۳	۱/۴۶	۰/۷	۰/۴۵	۲۰	۰/۰۱۰
W23	هدر رفتن منابع آب زیرزمینی از طریق قنات‌ها در طول ماه‌های سرد سال.	۲/۳۳	۰/۸۹	۰/۶۸	۰/۱۷	۰/۳۸	۰/۲۵	۰/۳۸	۱/۵۰	۰/۷	۰/۴۴	۱۷	۰/۰۱۰

ماخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱

بررسی ماتریس عوامل خارجی (EFE) تأثیرگذار در فقر روستایی در شهرستان باروق نشان داد: $O=۱۶$ - توسعه کشاورزی دیمی و امکان ایجاد روش‌های نوین آبیاری، $O=۱۴$ - خرید شیر توسط تاجران تبریزی و ارتباط فضایی گسترده با شهر تبریز و بستان‌آباد، $O=۹$ - وجود پدیده

مهاجرت بازگشتی روستاییان، O₁₅- افزایش فرصت جهت ایجاد کسب و کارهای جدید بخصوص در زمینه دامی و گردشگری عشایری به عنوان مهمترین فرصت‌های شهرستان باروق می‌باشند. همین‌طور؛ O₁₈- مشکلات ضمانت دریافت وام‌های اشتغال‌زایی و برکرواسی اداری آن، O₁₈- بروز خشکسالی شدید در سال‌های اخیر، O₂- خشک شدن دریاچه ارومیه و خطرات ریزگردهای دریاچه و O₁₇- عدم توجه به توسعه صنعت در این ناحیه به عنوان مهمترین تهدیدهای موجود در زمینه افزایش فقر روستایی در شهرستان باروق شناسایی شدند (جدول ۴).

جدول ۴. ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (EFE) تأثیرگذار در فقر روستایی در بخش باروق

فرصت ها	میانگین اهمیت	انحراف معیار اهمیت	میانگین ن اثر	انحراف معیار اثر	ضریب تغییرات اهمیت	ضریب تغییرات اثر	میانگین ضرب	انحراف معیار ضرب	ضریب تغییرات ضرب	رتبه	وزن
O ₁ - وجود شهرستان‌های ملکان، مراغه و شاهین‌دژ در حومه بخش	۱/۲۵	-۰/۶۲	۰/۲۷	-۰/۰۸	۰/۵۰	-۰/۲۹	۰/۳۱	-۰/۱	۰/۳۵	۲۱	۰/۰۰۴
O ₂ - امکان دسترسی به مراکز فروشگاه‌های و خدماتی شهرهای مجاور.	۲/۰۸	-۰/۲۹	۰/۴۰	-۰/۰۰	۰/۱۴	-۰/۰۰	۰/۸۳	-۰/۱	۰/۱۴	۱۶	۰/۰۱۱
O ₃ - دسترسی به بازارچه مرزی بانه، ارومیه، سردشت و پیرانشهر	۱/۹۲	-۰/۲۹	۰/۱۸	-۰/۰۴	۰/۱۵	-۰/۲۱	۰/۳۵	-۰/۱	۰/۲۶	۱۹	۰/۰۰۵
O ₄ - افزایش تعداد خانه‌های دوم	۳/۹۲	-۰/۲۹	۰/۵۰	-۰/۰۰	۰/۰۷	-۰/۰۰	۱/۹۶	-۰/۱	۰/۰۷	۸	۰/۰۲۷
O ₅ - وجود کارگاه‌های فرآوری در شهرستان‌های پیرامون ملکان و شاهین‌دژ	۳/۰۸	-۰/۲۹	۰/۴۳	-۰/۱۲	۰/۰۹	-۰/۲۷	۱/۳۳	-۰/۴	۰/۲۷	۱۳	۰/۰۱۸
O ₆ - متفاوت بودن فضای جغرافیایی این بخش (دشتی و کوهستانی بودن).	۲/۰۸	-۰/۵۱	۰/۸۷	-۰/۱۲	۰/۲۵	-۰/۱۳	۱/۷۸	-۰/۴	۰/۲۲	۱۰	۰/۰۲۴
O ₇ - همگنی و تجانس اجتماعی باروق با محیط پیرامونی.	۱/۱۷	-۰/۳۹	۰/۳۰	-۰/۰۰	۰/۳۳	-۰/۰۰	۰/۳۵	-۰/۱	۰/۳۳	۱۸	۰/۰۰۵
O ₈ - ارتباط فامیلی با محیط خارج از بخش.	۱/۱۷	-۰/۳۹	۰/۲۹	-۰/۱۴	۰/۳۳	-۰/۴۹	۰/۳۱	-۰/۱	۰/۴۰	۲۰	۰/۰۰۴
O ₉ - وجود پدیده مهاجرت برگشتی ر سطح بخش	۳/۹۲	-۰/۲۹	۰/۹۹	-۰/۰۳	۰/۰۷	-۰/۰۳	۳/۸۸	-۰/۳	۰/۰۸	۱	۰/۰۵۳
O ₁₀ - قوی بودن پیوندهای اجتماعی باروق با خارج از آن در فواصل دور و نزدیک مانند شهر لیقوان، ملکان و تبریز	۱/۹۲	-۰/۲۹	۰/۳۷	-۰/۰۹	۰/۱۵	-۰/۲۴	۰/۷۰	-۰/۲	۰/۲۹	۱۷	۰/۰۱۰
O ₁₁ - وجود روحیه همکاری در مدیریت مشارکتی در ادارات و نهادهای عمومی.	۳/۰۸	-۰/۲۹	۰/۵۹	-۰/۰۳	۰/۰۹	-۰/۰۵	۱/۸۳	-۰/۲	۰/۱۱	۹	۰/۰۲۵
O ₁₂ - افزایش آگاهی‌های عمومی نسبت به زمینه‌های تولید و اشتغال در اثر قوت پیوندهای بیرونی	۲/۰۸	-۰/۵۱	۰/۴۱	-۰/۰۳	۰/۲۵	-۰/۰۷	۰/۸۵	-۰/۲	۰/۲۵	۱۵	۰/۰۱۲
O ₁₃ - افزایش فرصت‌های شغلی در نواحی پیرامون بخش.	۲/۸۳	-۰/۳۹	۰/۳۰	-۰/۰۰	۰/۱۴	-۰/۰۰	۰/۸۵	-۰/۱	۰/۱۴	۱۴	۰/۰۱۲
O ₁₄ - خرید شیر توسط تاجران تبریزی و ارتباط فضایی با تبریز	۳/۷۵	-۰/۶۲	۰/۸۰	-۰/۰۰	۰/۱۷	-۰/۰۰	۳	-۰/۵	۰/۱۷	۴	۰/۰۴۱
O ₁₅ - افزایش فرصت جهت ایجاد کسب و کارهای جدید بخصوص در زمینه دامی و گردشگری عشایری.	۳/۵۸	-۰/۵۱	۰/۸۹	-۰/۰۳	۰/۱۴	-۰/۰۳	۳/۱۹	-۰/۴	۰/۱۴	۲	۰/۰۴۳
O ₁₆ - توسعه کشاورزی دیمی (زراعی و باغی) و امکان ایجاد روش‌های نوین آبیاری.	۳/۷۵	-۰/۴۵	۰/۸۰	-۰/۰۰	۰/۱۲	-۰/۰۰	۳	-۰/۴	۰/۱۲	۳	۰/۰۴۱
O ₁₇ - وجود بازارهای مصرف در پیرامون بخش باروق	۲/۰۸	-۰/۲۹	۰/۷۱	-۰/۰۳	۰/۱۴	-۰/۰۴	۱/۴۸	-۰/۲	۰/۱۴	۱۲	۰/۰۲۰
O ₁₈ - امکان بهره‌مندی از آب رودخانه زرینه رود و سد بوروزلو.	۲/۸۳	-۰/۳۹	۰/۷۸	-۰/۰۶	۰/۱۴	-۰/۰۷	۲/۲۲	-۰/۳	۰/۱۵	۷	۰/۰۳۰
O ₁₉ - وجود کوه‌های با ارتفاع بلند مانند کوه آغلاغان و قره قشون.	۳/۰۸	-۰/۲۹	۰/۷۸	-۰/۰۶	۰/۰۹	-۰/۰۷	۲/۴۲	-۰/۳	۰/۱۲	۵	۰/۰۳۳
O ₂₀ - امکان ایجاد مشاغل جدید در زمینه صنایع معدنی.	۲/۸۳	-۰/۳۹	۰/۵۳	-۰/۰۹	۰/۱۴	-۰/۱۷	۱/۵۲	-۰/۴	۰/۲۳	۱۱	۰/۰۲۱
O ₂₁ - وجود چشمه‌های معدنی در پیرامون روستاهای بخش	۳/۰۸	-۰/۲۹	۰/۷۱	-۰/۰۳	۰/۰۹	-۰/۰۴	۲/۱۸	-۰/۲	۰/۱۰	۶	۰/۰۳۰
تهدیدها	میانگین اهمیت	انحراف معیار اهمیت	میانگین ن اثر	انحراف معیار اثر	ضریب تغییرات اهمیت	ضریب تغییرات اثر	میانگین ضرب	انحراف معیار ضرب	ضریب تغییرات ضرب	رتبه	وزن
T ₁ - مشکل دسترسی فضایی به شهر میاندوآب، مراغه و ملکان	۳/۰۸	-۰/۵۱	۰/۸۱	-۰/۱۷	۰/۱۷	-۰/۲۱	۲/۵۰	-۰/۷	۰/۲۹	۷	۰/۰۳۴
T ₂ - بارش برف و قطع شدن ارتباط با شهر میاندوآب برای چند روز	۱/۸۳	-۰/۳۹	۰/۶۰	-۰/۰۰	۰/۲۱	-۰/۰۰	۱/۱۰	-۰/۲	۰/۲۱	۱۵	۰/۰۱۵
T ₃ - کم توجهی مسئولین به ساختار کالبدی روستاهای این بخش	۲/۱۷	-۰/۵۸	۰/۷۸	-۰/۰۹	۰/۲۷	-۰/۱۱	۱/۶۸	-۰/۵	۰/۳۰	۱۲	۰/۰۲۳
T ₄ - کمبود امکانات حمل و نقل شهری در منطقه باروق	۲/۷۵	-۰/۶۲	۰/۸۵	-۰/۱۴	۰/۲۳	-۰/۱۷	۲/۳۳	-۰/۷	۰/۲۹	۸	۰/۰۳۲
T ₅ - برون‌گرایی در برقراری جریان‌های فضایی.	۲/۶۷	-۰/۶۵	۰/۴۲	-۰/۰۶	۰/۲۴	-۰/۱۴	۱/۱۰	-۰/۲	۰/۲۳	۱۶	۰/۰۱۵
T ₆ - مشکل دسترسی به مراکز اداری و خدماتی شهرستان	۱/۹۲	-۰/۲۹	۰/۲۸	-۰/۱۶	۰/۱۵	-۰/۵۶	۰/۵۴	-۰/۳	۰/۶۰	۱۹	۰/۰۰۷
T ₇ - کمبود آموزش عمومی از طرف نهادهای مسئول.	۲/۸۳	-۰/۳۹	۰/۷۲	-۰/۰۴	۰/۱۴	-۰/۰۵	۲/۰۳	-۰/۳	۰/۱۳	۱۱	۰/۰۲۸
T ₈ - تضعیف اعتماد مردم به نهادهای عمومی در اثر ناقص	۳	-۰/۴۳	۰/۹۰	-۰/۰۰	۰/۱۴	-۰/۰۰	۲/۷۰	-۰/۴	۰/۱۴	۵	۰/۰۳۷

											ماندن پروژه‌ها یا ضعف طرح‌ها.
۰/۰۱۰	۱۸	۰/۵۶	۰/۴	۰/۷۳	۰/۵۵	۰/۱۴	۰/۱۹	۰/۳۵	۰/۲۹	۲/۰۸	T9- رواج سبک زندگی جدید و ترویج فرهنگ غربی از طریق رسانه‌ها و ...
۰/۰۲۲	۱۳	۰/۲۳	۰/۴	۱/۶۳	۰/۰۵	۰/۲۳	۰/۰۳	۰/۵۹	۰/۶۲	۲/۷۵	T10- فقدان جایگاه اداری مشخص برای مدیریت مشارکتی محلی.
۰/۰۰۷	۲۱	۰/۳۰	۰/۲	۰/۵۳	۰/۲۰	۰/۲۱	۰/۰۶	۰/۲۸	۰/۳۹	۱/۸۳	T11- پایین بودن سطح تفویض اختیار نهادهای دولتی به دهیاری‌ها و شوراهای.
۰/۰۱۰	۶	۰/۱۷	۰/۴	۲/۶۳	۰/۰۰	۰/۱۷	۰/۰۰	۰/۷۰	۰/۶۲	۲/۷۵	T12- بالا بودن درآمد ناشی از فعالیت‌های تجاری و اشتغال کاذب در خارج از بخش.
۰/۰۱۰	۱۷	۰/۱۹	۰/۱	۰/۷۷	۰/۱۱	۰/۱۵	۰/۰۴	۰/۴۰	۰/۲۹	۱/۹۲	T13- کاهش انگیزه مسئولین در جهت توسعه اقتصادی بخش
۰/۰۳۰	۹	۰/۱۴	۰/۳	۲/۲۰	۰/۱۱	۰/۱۰	۰/۰۶	۰/۵۸	۰/۳۹	۲/۸۳	T14- کمبود اعتبارات برای ایجاد کاربری‌های مکمل دیگر.
۰/۰۴۴	۲	۰/۱۶	۰/۵	۳/۲۳	۰/۱۱	۰/۱۰	۰/۰۹	۰/۸۴	۰/۳۹	۳/۸۳	T15- مشکلات ضمانتی دریافت‌های وام.
۰/۰۱۹	۱۴	۰/۴۵	۰/۶	۱/۳۶	۰/۱۸	۰/۳۸	۰/۱۲	۰/۶۵	۰/۷۹	۲/۰۸	T16- وجود مشاغل کارگری در شهرها و کاهش رونق کشاورزی.
۰/۰۴۰	۴	۰/۲۰	۰/۶	۲/۹۰	۰/۱۱	۰/۱۷	۰/۰۹	۰/۷۸	۰/۶۲	۲/۷۵	T17- عدم توسعه صنعت در این بخش
۰/۰۴۲	۳	۰/۱۹	۰/۶	۳/۱۱	۰/۱۳	۰/۱۷	۰/۱۱	۰/۸۳	۰/۶۲	۳/۷۵	T18- بروز خشکسالی در سال‌های اخیر
۰/۰۰۷	۲۰	۰/۳۸	۰/۲	۰/۵۴	۰/۳۰	۰/۲۷	۰/۱۵	۰/۵۰	۰/۲۹	۱/۰۸	T19- احتمال بروز سیل در برخی از روستاها.
۰/۰۴۶	۱	۰/۱۳	۰/۴	۳/۳۶	۰/۱۲	۰/۰۷	۰/۱۰	۰/۸۶	۰/۲۹	۳/۹۲	T20- خشک شدن دریاچه ارومیه و خطرات ریزگردها
۰/۰۲۸	۱۰	۰/۲۱	۰/۴	۲/۰۸	۰/۱۴	۰/۱۷	۰/۰۸	۰/۵۶	۰/۶۲	۲/۷۵	T21- تخریب محیط زیست توسط عشایر وارد شده.

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱

استراتژی‌های کاهش فقر روستایی در بخش باروق

در این قسمت از تحلیل SWOT به بررسی استراتژی‌های کاهش فقر در نواحی روستایی شهرستان باروق پرداخته شده که در ادامه مهمترین استراتژی‌های کاهش فقر روستایی در این شهرستان به تفکیک استراتژی‌های ته‌اجمی (SO)، استراتژی محافظه‌کارانه (WO)، استراتژی رقابتی و تنوع (ST) و استراتژی تدافعی (WT) آورده شده است.

- استراتژی ته‌اجمی (SO): ۱- ایجاد کسب و کارهای کوچک و جدید توسط بومیان و مهاجران بازگشتی به روستا که دارای افکار و ایده‌های جدیدی هستند، ۲) افزایش تولیدات دامی و فرآوری آن در کارگاه‌های محلی با توجه به وجود بازار مصرف در تبریز، میاندوآب، بناب، مراغه، ملکان و سایر شهرها، ۳) امکان بهره‌مندی از آب رودخانه زرینه‌رود، قوروچای و رودهای فصلی، چشمه‌ها و قنات‌ها در جهت توسعه باغداری و کشاورزی دیمی با روش‌های نوین آبیاری، ۴) توسعه صنایع دستی و گردشگری روستایی، عشایری، طبیعی و خانه‌های دوم.
- استراتژی محافظه‌کارانه (WO): ۱) توسعه گردشگری با تأکید بر بوم‌گردی با استفاده از تسهیلات دولتی و مشارکت بخش خصوصی در جهت افزایش درآمد روستاییان و ایجاد اشتغال مولد و پایدار، ۲) توسعه کشاورزی دیمی با ایجاد روش‌های نوین آبیاری به کمک آب رودخانه زرینه‌رود و کاستن از فرایند مهاجرت روستا-شهری، ۳) خرید تضمینی گندم و شیر از روستاییان توسط دولت با توجه به وجود روحیه همکاری در مدیریت مشارکتی در ادارات و نهادهای، ۴) ایجاد کسب و کارهای کوچک خانگی فرآوری محصولات دامی (لبنیات، پشم و ...) و محصولات باغی و زراعی و ...
- استراتژی رقابتی و تنوع (ST): ۱) سرمایه‌گذاری در صنایع روستایی این بخش با توجه به وجود شهرک صنعتی میاندوآب، پتروشیمی، صنایع دستی و معدنی متعدد و وجود زیرساخت‌های لازم، ۲) توسعه زراعت و باغداری و جذب کارگران خدماتی در این بخش، ۳) تکمیل میانگذر میاندوآب به میانه (سرچم) و دسترسی روستاها به آن و کاهش احتمال قطع شدن جاده ارتباطی در اثر بارش برف، ۴) جذب سرمایه‌گذار با حل مشکلات بروکراسی اداری دریافت وام‌های اشتغال‌زایی در زمینه توسعه گردشگری و افزایش مشاغل کاذب و ...
- استراتژی تدافعی (WT): ۱) اجرای طرح مدیریت آبخیزداری و جلوگیری از هدر رفتن آب قنات‌ها در مواقع سرد سال و در زمان خشکسالی، ۲) حل مشکلات ضمانت بانکی (اعتبارات) توسط مسئولین و مدیران محلی و در جهت افزایش اعتماد مردم نسبت آنان، ۳) کشت محصولات با نیاز آبی کم در جهت رونق کشاورزی، ۴) تکمیل طرح‌ها و پروژه‌های ناقص و انتقال گاز لوله‌کشی، آب و تلفن به روستاهای عدم برخوردار و ... (جدول ۵).

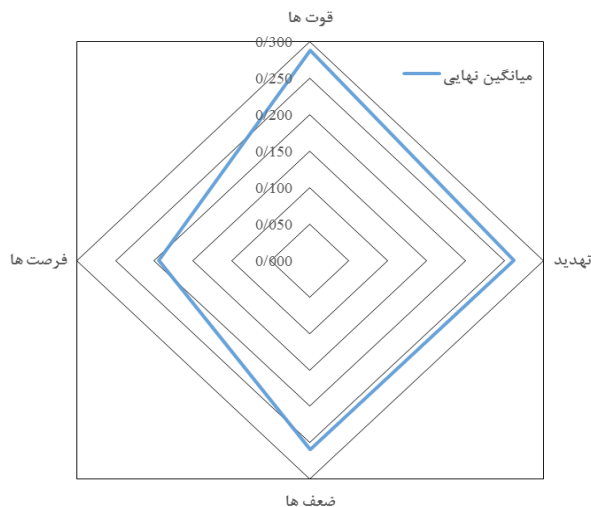
جدول ۵. مهمترین استراتژی‌های کاهش فقر روستایی در شهرستان باروق

ضعفها (W)	قوتها (S)	SWOT
<p>W4- وجود مشکل دسترسی فضایی در بخش باروق به دلیل کوهستانی بودن منطقه</p> <p>W6- مشکل دسترسی روستاها به شهر میاندوآب به دلیل فاصل دور</p> <p>W7- فقدان مراکز فرآوری محصولات کشاورزی</p> <p>W8- مهاجر فرست بودن غالب روستاها و کاهش نیروی جوان روستاها</p> <p>W12- کاهش اعتماد مردم به شورا و دهیاری.</p> <p>W13- غلبه تفکر طایفه‌ای در انتخابات شوراها و حتی انتخاب دهیار.</p> <p>W14- عدم توسعه گردشگری این بخش</p> <p>W17- از رونق افتادن کشاورزی در طی سال‌های اخیر.</p>	<p>S8- وجود بازار سنتی دام یا میدان دوآب در روستای گل</p> <p>S9- وجود راه‌های ارتباطی فرعی با سایر شهرستان‌ها</p> <p>S17- وجود جاذبه‌های گردشگری مختلف در این بخش و امکان ایجاد مشاغل جدید.</p> <p>S18- بالا بودن تولیدات دامی (مانند پنیر گوسفند و ...)</p> <p>S19- وجود صنایع دستی (قالی‌بافی، جاجیم‌بافی، سبذبافی و ...)</p> <p>S20- وجود دامداری (دام کوچک) سنتی در روستاهای این بخش و وجود عشایر غبور.</p> <p>S23- ایجاد مشاغل مختلف خدماتی در پیرامون سه‌شنبه بازار گل</p> <p>S26- وجود اراضی حاصلخیز زراعی دیمی و مرتعی گوناگون</p>	<p>افزایش تعداد خانه‌های دوم</p> <p>O9- وجود پدیده مهاجرت برگشتی در سطح بخش</p> <p>O14- خرید شیر توسط تاجران تبریزی و ارتباط فضایی با تبریز</p> <p>O15- افزایش فرصت جهت ایجاد کسب و کارهای جدید بخصوص در زمینه دامی و گردشگری عشایری.</p> <p>O16- توسعه کشاورزی دیمی (زراعی و باغی) و امکان ایجاد روش‌های نوین آبیاری.</p> <p>O18- امکان بهره‌مندی از آب رودخانه زرینه رود و سد نورزولو.</p> <p>O19- وجود کوه‌های با ارتفاع بلند مانند کوه آغلاغان و قره قشون</p> <p>O21- وجود چشمه‌های معدنی در پیرامون روستاهای بخش</p>
استراتژی W-O	استراتژی S-O	فرصت‌ها (O)
<p>O4- W14: توسعه گردشگری با تأکید بر بوم‌گردی با استفاده از تسهیلات دولتی و مشارکت بخش خصوصی در جهت افزایش درآمد روستاییان و ایجاد اشتغال مولد و پایدار.</p> <p>O16- W17- W8: توسعه کشاورزی دیمی با ایجاد روش‌های نوین آبیاری به کمک آب رودخانه زرینه‌رود و کاستن از مهاجرت جوانان روستایی به شهر.</p> <p>O14- W12: خرید تضمینی گندم و شیر از روستاییان توسط دولت به کمک مسئولین روستایی و افزایش اعتماد مردم به آنان.</p> <p>O15- W7: ایجاد کسب و کارهای کوچک خانگی فرآوری محصولات دامی (لبنیات، پشم و ...) و محصولات باغی و زراعی</p> <p>O14- W4: توسعه راه‌های ارتباطی و بهبود ارتباط فضایی بخش با پیرامون و فرایرپامون.</p>	<p>O9- S17: ایجاد کسب و کارهای کوچک و جدید (خدماتی، کشاورزی، صنعتی) توسط مهاجران بازگشتی به روستا که دارای افکار و ایده‌های جدیدی هستند.</p> <p>O14- S18- S20- O14: افزایش تولیدات دامی و فرآوری آن در کارگاه‌های محلی با توجه به وجود بازار مصرف در تبریز، میاندوآب، ملکان و سایر شهرهای پیرامون.</p> <p>O18- S26: امکان بهره‌مندی از آب‌های سطحی و زیرزمینی موجود در جهت توسعه کشاورزی کوچک مقیاس با روش‌های نوین آبیاری</p> <p>O4- O21- S19: توسعه صنایع دستی و گردشگری روستایی، عشایری، طبیعی و خانه‌های دوم در سطح بخش</p>	<p>O4- افزایش تعداد خانه‌های دوم</p> <p>O9- وجود پدیده مهاجرت برگشتی در سطح بخش</p> <p>O14- خرید شیر توسط تاجران تبریزی و ارتباط فضایی با تبریز</p> <p>O15- افزایش فرصت جهت ایجاد کسب و کارهای جدید بخصوص در زمینه دامی و گردشگری عشایری.</p> <p>O16- توسعه کشاورزی دیمی (زراعی و باغی) و امکان ایجاد روش‌های نوین آبیاری.</p> <p>O18- امکان بهره‌مندی از آب رودخانه زرینه رود و سد نورزولو.</p> <p>O19- وجود کوه‌های با ارتفاع بلند مانند کوه آغلاغان و قره قشون</p> <p>O21- وجود چشمه‌های معدنی در پیرامون روستاهای بخش</p>
استراتژی W-T	استراتژی S-T	تهدیدها (T)
<p>T18- W17: اجرای طرح مدیریت آبخیزداری و جلوگیری از هدر رفتن آب قنات‌ها در مواقع سرد سال و در زمان خشکسالی.</p> <p>T15- W12: حل مشکلات ضمانت بانکی (اعتبارات) توسط مسئولین و مدیران محلی (شوراها و دهیار) و در جهت افزایش اعتماد مردم نسبت آنان</p> <p>T20- W17: کشت محصولات با نیاز آبی کم</p> <p>T8- W8: تکمیل طرح‌ها و پروژه‌های ناقص و انتقال گاز لوله کشی، آب و تلفن به روستاهای عدم برخوردار و جلوگیری از مهاجرت جوانان روستایی</p>	<p>T17- S19: سرمایه‌گذاری و توسعه صنایع پایین دست معدنی و پتروشیمی و برندسازی صنایع دستی</p> <p>T12- S26: توسعه زراعت و باغداری و جذب کارگران خدماتی در این بخش.</p> <p>T18- S8- T20: توسعه مشاغل خدماتی در اطراف هفته بازار و مسیرهای منتهی به آن با توجه به بروز خشکسالی در سال‌های اخیر و خشک شدن آب دریاچه ارومیه.</p> <p>T1- S17: توسعه میانگذر میاندوآب به میانه (سرچم) و دسترسی روستاها به آن و توسعه گردشگری این بخش</p> <p>T15- S17: توسعه گردشگری و افزایش مشاغل کاذب و جذب سرمایه‌گذار با حل مشکل بروکراسی اداری دریافت وام‌ها.</p>	<p>T1- مشکل دسترسی فضایی به شهر میاندوآب، مراغه و ملکان</p> <p>T4- کمبود امکانات حمل و نقل شهری در منطقه باروق</p> <p>T8- تضعیف اعتماد مردم به نهادهای عمومی در اثر ناقص ماندن پروژه‌ها یا ضعف طرح‌ها.</p> <p>T12- بالا بودن درآمد ناشی از فعالیت‌های تجاری و اشتغال کاذب در خارج از بخش.</p> <p>T15- مشکلات ضمانتی دریافت‌های وام.</p> <p>T17- عدم توسعه صنایع معدنی و پتروشیمی</p> <p>T18- بروز خشکسالی و کم‌آبی در سال‌های اخیر</p> <p>T20- خشک شدن دریاچه ارومیه و خطرات ریزگردهای دریاچه.</p>

ماخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱

پس از مشخص شدن استراتژی‌های کاهش فقر روستایی در محدوده مورد مطالعه به تحلیل موقعیت استقرارپذیری استراتژیک پرداخته شده است. چنانچه، تشکیل جدول میانگین نهایی و نمودار تعیین نوع راهبرد از طریق محاسبه میانگین ضریب تغییرات ضرب هر کدام از قوت‌ها، ضعف‌ها، تهدیدها و فرصت‌ها به صورت جداگانه انجام پذیرفت. مثلث کوچک‌تر در این نمودار نشان دهنده نوع راهبرد مورد نظر تحقیق است. لذا، در شهرستان باروق، مثلث کوچک‌تر (ضعف‌ها با میانگین نهایی، ۰/۲۵۹ و فرصت‌ها با میانگین نهایی، ۰/۱۹۴) بیانگر اولویت راهبرد محافظه کارانه (WO) می‌باشد (شکل ۳).

شکل ۳. تعیین موقعیت استقرارپذیری استراتژیک در تحلیل SWOT برای شهرستان باروق

پس از انجام مراحل مختلف تکنیک SWOT ادامه به بررسی و سنجش میزان جذابیت عوامل درونی و بیرونی و اولویت‌بندی راهبردهای کاهش فقر در شهرستان باروق با استفاده از ماتریس برنامه‌ریزی استراتژیک کمی QSPM پرداخته شد. نتایج حاصله نشان داد، در شهرستان باروق راهبردهای سرمایه‌گذاری و توسعه صنایع پایین دست معدن و پتروشیمی و برندسازی صنایع دستی با میزان جذابیت ۲/۷۱، ایجاد و توسعه کسب و کارهای کوچک روستایی در بخش‌های اقتصادی (خدماتی، کشاورزی، صنعتی) با میزان جذابیت ۲/۲۱، توسعه گردشگری باروق با تأکید بر بوم‌گردی و استفاده از تسهیلات دولتی و مشارکت بخش خصوصی با میزان جذابیت ۲/۱۱ و تکمیل پروژه میانگذر میان‌دوآب به میانه (سرچم) و در جهت توسعه گردشگری و دسترسی فضایی با میزان جذابیت ۲/۰۵ به‌عنوان مهمترین راهبردهای کاهش فقر روستایی در شهرستان باروق می‌باشند. بنابراین می‌توان گفت، مهمترین راهبردهای کاهش فقر روستایی در این شهرستان که دارای تعداد فقرای زیادی هم هست، اعطای اعتبارات خرد، تنوع‌بخشی اقتصاد روستایی و سیاست‌ها و حمایت‌های دولت می‌باشد (جدول ۶).

جدول ۶. جذابیت نهایی راهبردهای کاهش فقر روستایی در شهرستان باروق

رتبه	جذابیت نهایی	راهبردها
۱	۲/۷۱	سرمایه‌گذاری و توسعه صنایع پایین دست معدن و پتروشیمی و برندسازی صنایع دستی
۲	۲/۲۱	ایجاد و توسعه کسب و کارهای کوچک روستایی در بخش‌های اقتصادی
۳	۲/۱۱	توسعه گردشگری با تأکید بر بوم‌گردی و استفاده از تسهیلات دولتی و مشارکت بخش خصوصی
۴	۲/۰۵	توسعه صنایع دستی، گردشگری روستایی، عشایری، طبیعی و خانه‌های دوم
۵	۲/۰۴۵	تکمیل پروژه میانگذر میان‌دوآب به میانه و در جهت توسعه گردشگری و دسترسی فضایی
۶	۲/۰۲۸	جذب سرمایه‌گذار با حل مشکلات بروکراسی اداری دریافت وام‌های اشتغال‌زایی
۷	۲/۰۲	توسعه مشاغل خدماتی در مسیرهای منتهی به هفته بازار گل با توجه به کاهش تولیدات کشاورزی در اثر بروز خشکسالی
۸	۲/۰۰۴	ایجاد و توسعه کارگاه‌های فرآوری محصولات دامی با توجه به وجود بازار مصرف در فضاهای پیرامون
۹	۲/۰۰۱	توسعه زراعت و باغداری و جذب کارگران خدماتی در این بخش
۱۰	۱/۹۷	ایجاد کسب و کارهای کوچک خانگی فرآوری محصولات دامی، باغی و زراعی
۱۱	۱/۹۶	توسعه کشاورزی دیمی با روش‌های نوین آبیاری به کمک آب رودخانه زرنه‌رود و کاستن از مهاجرت جوانان روستایی به شهر
۱۲	۱/۹۵	توسعه راه‌های ارتباطی روستایی و بهبود ارتباط فضایی بخش با پیرامون و فرایرپامون.
۱۳	۱/۹۱	کشت محصولات با نیاز آبی کم و مقام به کم آبی (بهکاشت) و شورپسند
۱۴	۱/۹۰	بهره‌مندی از آب‌های سطحی و زیرزمینی موجود جهت توسعه کشاورزی کوچک مقیاس با روش‌های نوین آبیاری
۱۵	۱/۸۵	حل مشکلات ضمانت بانکی (اعتبارات) توسط مسئولین و مدیران محلی (شوراها و دهیارها) و در جهت افزایش اعتماد مردم نسبت آنان

رتبه	جذابیت نهایی	راهبردها
۱۶	۱/۸۲	تکمیل طرح‌ها و پروژه‌های ناقص و انتقال گاز لوله کشی، آب و تلفن به روستاهای عدم برخوردار و جلوگیری از مهاجرت جوانان روستایی
۱۷	۱/۷۸	اجرای طرح مدیریت آبخیزداری و جلوگیری از هدر رفتن آب قنات‌ها و چشمه‌های زیرزمینی در مواقع سرد سال و در زمان خشکسالی
۱۸	۱/۷۶	خرید تضمینی گندم و شیر از روستاییان توسط دولت به کمک مسئولین روستا

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱

به این ترتیب می‌توان گفت، توسعه صنایع پایین دست معدن و پتروشیمی و برنندسازی صنایع دستی یکی از مهمترین راهبردهای دارای اولویت اجرایی در راستای کاهش فقر در شهرستان باروق است. چنانچه، بیش از ۳۰ سال است که غالب معادن این محدوده، بدون کسب مجوزهای لازم و رعایت اصول و ضوابط زیست محیطی در حال بهره‌برداری است و به صورت خام به خارج از شهرستان منتقل می‌شود و در این مدت، کشاورزان و دامداران روستایی را با مشکلات متعددی روبرو کرده است. به طوری که، با دپوی ضایعات حاصله، ضمن تخریب اراضی مردم، به علت قرار گرفتن در نواحی مرتفع، با تشدید فرسایش آبی و بادی در محل، موجب آلودگی گسترده منابع آبی و چشمه‌های معدنی موجود شده‌اند که در نتیجه آن، بسیاری از احشام و دام‌های روستاییان در همین سال‌های اخیر دچار تلفات شده‌اند. لذا، در صورت سرمایه‌گذاری در این حوزه می‌توان به اشتغال مولد و درآمدهای پایدار دست یافت (تصویر ۱).

تصویر ۱. ظرفیت‌های معدنی شهرستان باروق و خام فروشی آن

همچنین با توجه به وجود پتروشیمی شهرستان میاندوآب در اراضی روستای گل سلیمان‌آباد، می‌توان اقدام به ایجاد صنایع پایین دستی صنعت پتروشیمی نموده و با ایجاد اشتغال مولد و پایدار از میزان فقر در این منطقه کاست. علاوه بر این، شهرستان باروق دارای جاذبه‌های گردشگری (طبیعی، تاریخی، عشایری و ...) کم نظیری است که در سطح منطقه مشهور هستند. لذا، توسعه گردشگری و بومگردی و ایجاد کسب و کارهای کوچک در زمینه‌های مختلف (کشاورزی، صنعتی و خدمات) با حمایت دولت و بخش خصوصی می‌تواند ضمن ایجاد اشتغال و درآمد از میزان فقر روستایی بکاهد (تصویر ۲).

ب) آبشار روستای باداملو

الف) حمام تاریخی روستای حیدریباغی

خ) طبیعت روستای تک آغاچ

ه) منطقه گردشگری سد نورزلو

تصویر ۲. تعدادی از ظرفیت‌های گردشگری شهرستان باروق

نتیجه‌گیری

فقر یکی از مباحث مهم در راه توسعه اجتماعات محلی به شمار می‌رود. با این حال، برنامه‌های مبارزه با فقر همان اندازه که به کارایی سیاست‌گذاری و شیوه اجرای برنامه نیاز دارد، به شناخت ابعاد گوناگون پدیده‌ی فقر و دلایل و پیامدهایش نیز نیاز دارد. به این ترتیب بررسی و آگاهی از وضعیت فقر در یک جامعه، نخستین گام در راه برنامه‌ریزی برای مبارزه با فقر و محرومیت است. از سوی دیگر، یکی از مهمترین عوامل رسیدن به عدالت اجتماعی، برنامه‌های کاهش فقر است. کاهش فقر همواره هدف اساسی سیاست‌های عمومی و موافقت‌نامه‌های بین‌المللی بوده و نخستین هدف از اهداف توسعه هزاره^۱ است. این موضوع یک عنصر محوری در بحث و گفتگوی دستور کار توسعه پسا ۲۰۱۵ بوده و بسیاری از کشورها سیاست‌های اجتماعی خود را بر محور کاهش فقر قرار داده‌اند. در این راستا پژوهش حاضر باهدف بررسی و ارزیابی راهبردهای کاهش فقر در سکونتگاه‌های روستایی شهرستان باروق تدوین شده است. نتایج حاصله نشان داد، در سطح شهرستان باروق مهمترین راهبردهای کاهش فقر روستایی عبارتند از:

- سرمایه‌گذاری و توسعه صنایع پایین دست معدن و پتروشیمی و برندسازی صنایع دستی.
- ایجاد و توسعه کسب و کارهای کوچک روستایی در بخش‌های اقتصادی (صنعت، خدمات، کشاورزی و گردشگری).
- توسعه گردشگری و تأکید بر توسعه خانه‌های بوم‌گردی با استفاده از تسهیلات دولتی و مشارکت بخش خصوصی.
- توسعه صنایع دستی (برندسازی آن)، گسترش گردشگری روستایی، عشایری، طبیعی و خانه‌های دوم.

¹. MDGs

- تکمیل پروژه میانگذر میاندوآب به میانه در جهت توسعه گردشگری، تسهیل دسترسی فضایی و افزایش زمینه‌های شغلی پیرامون این جاده.
  - جذب سرمایه‌گذار بومی و غیربومی با تسهیل بروکراسی اداری برای دریافت تسهیلات و اعتبارات اشتغال‌زایی.
  - توسعه مشاغل خدماتی در مسیرهای منتهی به هفته بازار گل سلیمان آباد و باروق با توجه به کاهش تولیدات کشاورزی در اثر بروز خشکسالی.
  - ایجاد و توسعه کارگاه‌های فرآوری محصولات دامی (لبنیات) با توجه به وجود بازار مصرف در فضاهای پیرامون.
- در این میان شهرستان باروق با توجه به وجود ارتفاعات زیاد دارای معادن غنی زیادی است. ولی مالکیت ۹۹ درصد این معادن را افراد غیربومی و ساکنان شهری بر عهده دارند و اهالی منطقه (روستاییان)، از عواید حاصله از معادن، کوچک‌ترین بهره و سهمی ندارند. طبیعتاً روا نیست مخاطرات زیست‌محیطی حاصل از فعالیت این معادن، دامن‌گیر اقتصاد کم‌رونق و ضعیف شهرستان باروق گردد. بنابراین، با اعطای مالکیت معادن به خود روستاییان و جلوگیری از خام‌فروشی و ایجاد صنایع پایین دستی معدن می‌توان اقتصاد ضعیف و بی‌تحرک این شهرستان را به چرخش آورد. همچنین با توجه به وجود پتروشیمی شهرستان میاندوآب در اراضی روستای گل سلیمان آباد، می‌توان اقدام به ایجاد صنایع پایین‌دستی صنعت پتروشیمی نموده و با ایجاد اشتغال مولد و پایدار از میزان فقر در این منطقه کاست. لازم به ذکر است که شهرستان باروق دارای جاذبه‌های گردشگری (طبیعی، تاریخی، عشایری و ...) کم‌نظیری بوده و توسعه گردشگری و بومگردی و ایجاد کسب‌وکارهای کوچک در زمینه‌های مختلف (کشاورزی، صنعتی و خدمات) با حمایت دولت و بخش خصوصی می‌تواند اشتغال مولد و درآمدهای پایدار در این شهرستان ایجاد نماید. علاوه بر این، با توجه به اینکه عمده درآمد ساکنان این شهرستان از بخش دامداری است و شیر تولیدی دامداران به‌صورت خام از شهرستان خارج می‌شود، می‌توان با ایجاد کارگاه‌های فرآوری محصولات لبنی، علاوه بر ایجاد اشتغال و درآمد بر رونق دامداری و اقتصاد روستایی افزود. لذا با عنایت به نتایج تحقیق حاضر می‌توان گفت نتایج حاصله با نتایج تحقیقات یوسفی و همکاران (۱۳۹۳)، محمدی و همکاران (۱۳۹۵)، رزاقی بورخانی و حسینی (۱۳۹۵)، ولایتی و همکاران (۱۴۰۰)، آقایاری هیر و ولایتی (۱۴۰۰ الف)، صدر موسوی و همکاران (۱۳۹۸)، ولایتی (۱۳۹۸)، صدرموسوی و همکاران (۱۳۹۹)، آقایاری هیر و ولایتی (۱۴۰۰ ب)، قنبری و ولایتی (۱۴۰۰)، میلور و مالیک (۲۰۱۶)، دیائو و همکاران (۲۰۱۹)، جمز و همکاران (۲۰۱۹)، ویواد و همکاران (۲۰۲۱)، شاکری و همکاران (۲۰۲۲) و غیره در یک راستا قرار دارد.

منابع

- آقایاری هیر، محسن و ولایتی، محمد. (۱۴۰۰ الف). تحلیل الگوی فضایی فقر روستایی در سکونتگاه‌های روستایی شهرستان میاندوآب، فصلنامه برنامه‌ریزی فضایی. ۱۱، ۴، ۲۶-۱.
- آقایاری هیر، محسن و ولایتی، محمد. (۱۴۰۰ ب). استراتژی‌های کاهش فقر در سکونتگاه‌های روستایی شهرستان چهاربرج، سومین همایش ملی چشم‌انداز توسعه پایدار روستایی در برنامه هفتم توسعه کشور، خانه اندیشمندان علوم انسانی، تهران، ایران.
- رزاقی بورخانی، فاطمه و حسینی، سیدمحمود. (۱۳۹۵). تحلیل مشکلات و محدودیت‌های دامداران عشایر مورد: روستای توچال شهرستان پاکدشت در استان تهران. اقتصاد فضا و توسعه روستایی. ۵ (۱۸)، ۱۰۴-۸۳.
- صدرموسوی، میرستار؛ آقایاری هیر، محسن، ولایتی، محمد. (۱۳۹۸). بررسی و تحلیل عوامل مؤثر بر گسترش فقر روستایی در شهرستان میاندوآب با تکنیک Q. پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی. ۸، ۳ (۲۶)، ۲۷-۴۴.
- صدرموسوی، میرستار؛ آقایاری هیر، محسن، ولایتی، محمد. (۱۳۹۹). تحلیل عوامل مؤثر بر کاهش فقر در نواحی روستایی شهرستان میاندوآب. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی. ۹ (۴)، ۲۱۶-۱۹۳.
- محمدی، دادگر؛ شبروانیان، عبدالرسول، چابکرو، غلامرضا. (۱۳۹۵). بررسی فقر اقتصادی عشایر اسکان یافته استان فارس و تعیین عوامل مؤثر بر آن. فصلنامه روستا و توسعه. ۱۹، ۳ (۷۵)، ۱۱۹-۱۰۱.
- مرکز آمار ایران. (۱۳۸۷). شناسنامه عشایر کشور، شهرستان باروق. تهران: مرکز آمار ایران.
- ولایتی، محمد؛ عبدالله، خالقی، عقیل و اسکندرزاده، آیناز. (۱۴۰۰). تحلیل اثرات اقتصاد دامداری در پایداری سکونتگاه‌های روستایی مطالعه موردی: دهستان گاودول شرقی، شهرستان ملکان. نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی. ۲۱ (۶۰)، ۳۵۹-۳۴۱.
- یوسفی، علی؛ اسدی، حسن و افشاری (۱۳۹۲). ارزیابی فقر چند بعدی در عشایر کوچنده ایران، اقتصاد کشاورزی. ۷ (۲)، ۴۷-۶۸.
- غفاری، مجتبی (۱۳۹۳). راهکارهای کاهش فقر: رهیافتی در اقتصاد نهادگرایی، فصلنامه برنامه‌ریزی و بودجه، سال نوزدهم، شماره ۴، صص ۲۴۲-۲۱۵.

- Adetoro, A.A., Ngidi, M.S.C., Danso-Abbeam, G., Ojo, T.O., Ogundeji, A.A. (2022). Impact of irrigation on welfare and vulnerability to poverty in South African farming households. *Scientific African*, Volume 16, 1-16.
- Diao, X., Magalhaes, E., Silver, J., (2019). Cities and rural transformation: A spatial analysis of rural livelihoods in Ghana. *Journal of World Development*, 121, 141-157.
- FAO. (2012) Decent rural employment for food security: a case for action”, Rome
- FAO.(2018). Spurring Economic Growth through Agricultural Investment. www.fao.org.
- Haile, D., Seyoum, A., Azmeraw, A.(2021). Does building the resilience of rural households reduce multidimensional poverty? Analysis of panel data in Ethiopia. *Scientific African*, Volume 12, 1-19.
- James, H., Jon, H., Todd, R., Eleanor, F., et al., (2019). Climate risk management and rural poverty reduction. *Journal of Agricultural Systems*, 172, 28-46.
- Leng, G. X., Feng, X.-L., Qiu, H.G., (2021). Income effects of poverty alleviation relocation program on rural farmers in China. *Journal of Integrative Agriculture*, 20 (4), 891-904.
- LI, S.-P., DONG, Y.-Q., ZHANG, L.-X., LIU, C.-F, (2021). Off-farm employment and poverty alleviation in rural China. *Journal of Integrative Agriculture*, 20, 943-952.
- Meij, E., Haartsen, T., Meijering, L. (2020). Enduring rural poverty: Stigma, class practices and social networks in a town in the Groninger Veenkoloniën. *Journal of Rural Studies*, Volume 79, 226-234.
- Mellor, J.W., and Malik, Sohail J., (2016). The Impact of Growth in Small Commercial Farm Productivity on Rural Poverty Reduction. *World Development*, 91, 1-10.
- Pham, Q. L. (2017). Sustainable poverty reduction policy in Phu Tho province (Master's thesis).
- Radosavljevic, S., Haider, L. J., Lade, S. J., & Schlüter, M., (2020). Effective alleviation of rural poverty depends on the interplay between productivity, nutrients, water and soil quality. *Ecological Economics*, 169, 106494. doi:10.1016/j.ecolecon.2019.106494.
- Shekari, F., Ziaee, M., Faghihi, A., Jomehpour, M. (2020). Nomadic livelihood resilience through tourism *Annals of Tourism Research Empirical Insights*, 3(1), 1-11.
- Vera-Toscano, E., Shucksmith, M., & Brown, D. L., (2020). Poverty dynamics in Rural Britain 1991-2008: Did Labour's social policy reforms make a difference. *Journal of Rural Studies*. doi:10.1016/j.jrurstud.2020.02.003.
- Wiwad, D., Mercier, B., Piff, P. K., Shariff, A., and Lara, B. Akinind, (2021). "Recognizing the Impact of COVID-19 on the Poor Alters Attitudes Towards Poverty and Inequality. *Elsevier Public Health Emergency Collection*, 14. doi: 10.1016/j.jesp.2020.104083.

How to Cite:

Aghayari Hir, Mohsen, Valaei, Mohammad. (2022). Investigating Poverty Reduction Strategies in Rural Nomadic Areas(Case study: Barouq County). *Studies of Nomads Area Plannig*, 1(2), 75-92.

ارجاع به این مقاله:

آقایاری‌هیر، محسن و ولائی، محمد. (۱۴۰۰). بررسی راهبردهای کاهش فقر در روستاهای مناطق عشایری (مطالعه موردی: شهرستان باروق). *مطالعات برنامه‌ریزی قلمرو کوچ‌نشینان*، ۱(۲)، ۷۵-۹۲.

Research Article

Investigating Poverty Reduction Strategies in Rural Nomadic Areas (Case study: Barouq County)

Mohsen Aghayari Hir- Assistant Professor, Department of Rural Planning, Faculty of Planning and Environmental Sciences, University of Tabriz, Tabriz, Iran.

Mohammad Valaei* - PhD, Department of Rural Planning, Faculty of Planning and Environmental Sciences, University of Tabriz, Tabriz, Iran.

Receive Date: 27 October 2021

Accept Date: 25 December 2021

ABSTRACT

Introduction Poverty has long been one of the greatest problems of human societies and is a social, economic, cultural and political reality that and now society, despite the huge changes that have taken place in various fields of science, is facing and from The main concerns of planners in rural areas are to achieve sustainable development. The most important purpose of this study is to investigate strategies to reduce poverty in rural areas of Barouq County.

Purpose of the research: Considering the geographical distribution of nomads in Iran and the need to determine the area of this community with a special method of activity and conducting specialized research and studies, the purpose of this study is to determine the area of Iranian nomads based on available sources and census results of nomadic tribes in 1987. 1998 and 2008.

Methodology In terms of practical purpose and in terms of nature and descriptive-analytical method, library and field methods were used to collect data and information. In this study, by conducting 19 semi-structured interviews, the most important strengths, weaknesses, threats and opportunities of Bavargh city were identified and then to weight and rank each of the internal and external factors in the SWOT matrix from 12 points of view. The opinions of 17 people from the statistical community were used to finalize the strategies. SWOT analysis and quantitative strategic planning matrix (QSPM) were used to analyze the data and information.

Geographical area of research The geographical area of this research is Barouq County of West Azerbaijan province.

Results and discussion In this County, investment strategies and development of downstream mining and petrochemical industries and branding of handicrafts with an attractiveness of 2.71%, creation and development of small rural businesses in economic sectors (services, agriculture, industry) with a rate of / 21 2, Barooq tourism development with emphasis on ecotourism using government facilities and private sector participation with a rate of 2.11 and completion of Miandoab to Sarcham intermediate project and for tourism development and spatial access with a rate of 2.05% as the most important Strategies were identified.

Conclusion The results showed the development of downstream mining and petrochemical industries and branding of handicrafts, creation and development of small businesses, tourism development with emphasis on the development of ecotourism houses and the establishment and development of workshops for processing livestock products (dairy) And livestock development are the most important strategies to reduce poverty in rural and nomadic areas of Barouq County.

KEYWORDS: Rural poverty, nomadic areas, Barouq County.

* Corresponding Author:

Valaei1365@gmail.com